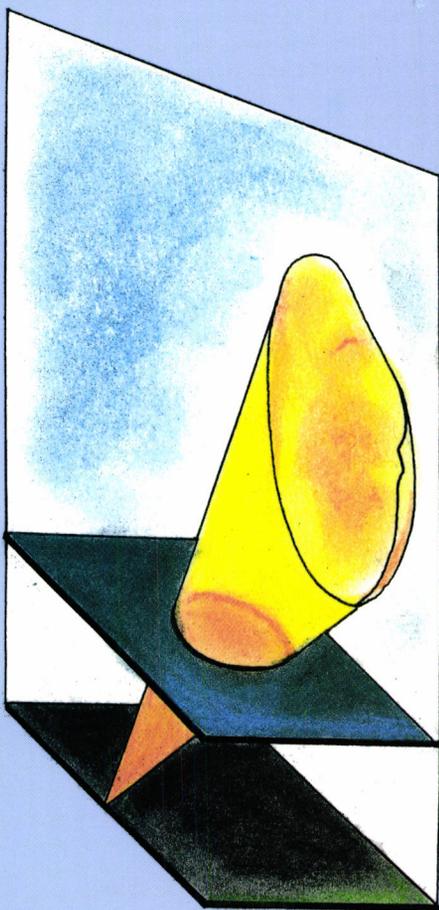

**Simo Forss
Kristiina Tuominen**

**NUORENA
ELÄKKEELLE**

**YVE-ELÄKELÄISEN
NÄKÖKULMA**

**Varhaiseläketutkimuksen
tuloksia**

**Eläketurvakeskuksen
tutkimuksia 1991:2**

**Simo Forss
Kristiina Tuominen**

NUORENA ELÄKKEELLE

YVE-ELÄKELÄISEN NÄKÖKULMA

Varhaiseläketutkimuksen tuloksia

Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 1991:2

ISBN 951-9043-97-7

Gummerus Kirjapaino Oy Jyväskylä 1991

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO.....	1
1.1. Varhaiseläketutkimuksen tausta ja tarkoitus.....	1
1.2. Tutkimuksen rajaaminen ja tutkimustehtävät.....	1
2. TUTKIMUSAINEISTO, SEN ANALYYSI JA TULOSTEN RAPORTOINTI.....	3
2.1. Tutkimusaineisto.....	3
2.2. Aineiston analyysi.....	3
2.3. Tulosten raportointi.....	4
3. KYSYMYKSENASETELUN TAUSTAA.....	5
4. TUTKITTUJEN YVE-ELÄKELÄISTEN KUVA.....	7
4.1. Aineiston perusjakautumat.....	7
4.2. YVE-eläkeläisten aikaisempi ansiotyö ja entisen työnpiirteet.....	9
4.3. Taloudellinen toimeentulo.....	14
4.4. Eläkkeelle siirtymisen syy ja terveydentila.....	15
4.5. Eläkkeelle siirtymiseen liittyvän lisätiedon tarve.....	18
5. SOPEUTUMINEN ELÄKEAIKAAN JA SEN TAUSTAT.....	19
5.1. Sopeutumisasteikko.....	19
5.2. Sopeutuminen ja sen tärkeimmät taustatekijät.....	20
6. SOPEUTUMISASTEIKON ERILLISKYSYMYKSET JA NIIDEN TAUSTAA.....	23
6.1. Mielipide työn jättämisestä ja eläkkeelle siirty- misestä.....	23
6.2. Eläkkeelläolo odotuksiin verrattuna ja käsitys elämän- tilanteesta.....	24
7. HYVINVOINTITEKIJÖIDEN MUUTOKSET JA YHTEYDET.....	27
7.1. Hyvinvointitekijöiden muutokset.....	27
7.2. Hyvinvointitekijöiden yhteydet.....	28
7.2.1. Taloudellisen toimeentulon muutoksen yhteydet	28
7.2.2. Terveydentilan muutoksen yhteydet.....	29
7.2.3. Ihmissuhteiden muutoksen yhteydet.....	31
7.2.4. Mielialan muutoksen yhteydet.....	31

8. YVE-ELÄKELÄISTEN TYÖNTEKOHALUKKUUS JA ELÄKKEELLÄOLOON SOPEUTUMINEN.....	33
8.1. Ehdollinen työnjatkohalukkuus.....	33
8.2. Ehdollisen työnjatkohalukkuuden yhteydet.....	34
8.3. Potentiaalinen työntekohalukkuus.....	36
8.4. Työntekohalukkuuden yhteydet.....	38
8.5. Johtopäätöksiä.....	40
9. ELÄKELÄISTEN JA TYÖSSÄOLEVIEN VERTAILUA.....	43
9.1. Elämäntilanne.....	43
9.2. Terveystila.....	44
9.3. Toiminnan ja tekemisen riittävyys.....	45
9.4. Eläkkeelle siirtymiseen liittyvän lisätiedon tarve.....	45
10. YVE-ELÄKELÄISEN NÄKÖKULMA; TIIVISTELMÄ JA POHDINTAA.....	49
LÄHDEVIITEET.....	53
LIITTEET.....	55

Avainsanat: YVE-eläkeläiset, sopeutuminen, hyvinvointi, elämän tilanne, työntekohalukkuus

TAULUKOT

- Taulukko 1. YVE-eläkeläiset ja työssäolevat sukupuolen mukaan (%)
- Taulukko 2. YVE-eläkeläisten ja työssäolevien keski-ikä
- Taulukko 3. YVE-eläkeläisten ja työssäolevien siviilisääty sukupuolen mukaan (%)
- Taulukko 4. Eläkkeelläoloaika sukupuolen mukaan (%)
- Taulukko 5. Työssäolovuosien keskiarvo
- Taulukko 6. Ammattiryhmittely sukupuolen mukaan (%)
- Taulukko 7. Entisen työn piirteet sukupuolen mukaan (%)
- Taulukko 8. Arvio taloudellisesta toimeentulosta sukupuolen mukaan (%)
- Taulukko 9. Eläkkeelle siirtymisen syyt sukupuolen mukaan (%)
- Taulukko 10. Tärkein eläkkeelle siirtymisen syy sukupuolen mukaan (%)
- Taulukko 11. Arvio terveydentilasta sukupuolen mukaan (%)
- Taulukko 12. Lisätiedon tarve keskeisistä eläkkeelle siirtymiseen liittyvistä asioista sukupuolen mukaan (%)
- Taulukko 13. Sopeutumisasteikon kysymysten keskinäiset korrelaatiot
- Taulukko 14. Sopeutuminen eläketapahtumaan sukupuolen mukaan (%)
- Taulukko 15. Sopeutuminen eläketapahtumaan taloudellisen toimeentulon mukaan (%)
- Taulukko 16. Mielipide työn jättämisestä taloudellisen toimeentulon mukaan (%)
- Taulukko 17. Mielipide eläkkeelle siirtymisestä sukupuolen mukaan (%)
- Taulukko 18. Eläkkeelläolo verrattuna aktiiviaikaisiin odotuksiin sukupuolen mukaan (%)
- Taulukko 19. Hyvinvointitekijöiden muutos eläkkeelle siirtymisen jälkeen (%)
- Taulukko 20. Terveydentilan muutos sukupuolen mukaan (%)
- Taulukko 21. Terveydentilan muutos siviilisäädyn mukaan (%)
- Taulukko 22. Terveydentilan muutos taloudellisen toimeentulon mukaan (%)

- Taulukko 23. Mielialan muutos taloudellisen toimeentulon mukaan (%)
- Taulukko 24. Ehdollinen työnjatkohalukkuus sukupuolen mukaan (%)
- Taulukko 25. Ehdollinen työnjatkohalukkuus tärkeimmän eläkkeelle siirtymisen syyn mukaan (%)
- Taulukko 26. Lisätiedon tarve keskeisistä eläkkeelle siirtymiseen liittyvistä asioista ehdollisen työnjatkohalukkuuden mukaan (%)
- Taulukko 27. Osa-aikaeläkevalmius sukupuolen mukaan (%)
- Taulukko 28. Ansiotyönteko sukupuolen mukaan (%)
- Taulukko 29. Työntekohalukkuus sukupuolen mukaan (%)
- Taulukko 30. Työntekohalukkuus terveydentilan mukaan (%)
- Taulukko 31. Lisätiedon tarve keskeisistä eläkkeelle siirtymiseen liittyvistä asioista työntekohalukkuuden mukaan (%)
- Taulukko 32. YVE-eläkeläisten ja työssäolevien mielipide nykyisestä elämäntilanteestaan ikäryhmittäin (%)
- Taulukko 33. YVE-eläkeläisten ja työssäolevien terveydentila ikäryhmittäin (%)
- Taulukko 34. YVE-eläkeläisten ja työssäolevien lisätiedon tarve keskeisistä eläkkeelle siirtymiseen liittyvistä asioista (%)

1. JOHDANTO

1.1. Varhaiseläketutkimuksen tausta ja tarkoitus

Ajatus varhaiseläkkeitä koskevasta tutkimuksesta tuli esiin Eläketurvakeskuksen tutkimusosastolla ensimmäisen kerran jo vuonna 1987. Yksilöllisen varhaiseläkkeen saama yllättävän suuri suosio käynnisti jo tällöin keskustelua varhaisen eläkkeelle siirtymisen syistä ja seurauksista.

Vuonna 1988 valmistuneeseen tutkimusohjelmaan sisällytettiin varhaiseläkkeille siirtymistä koskevia tutkimustavoitteita. Tutkimusohjelman kohdassa "Eläkeläisväestön sosiaaliturvaan kohdistamat kehittämistarpeet" edellytettiin mm. tutkimusta siitä, "miten eläkkeelle siirtyminen on koettu erityyppisissä varhaiseläketapauksissa ja miten eläke-aika vastaa ihmisten odotuksia".

Suunnitelmaa kehiteltiin sittemmin tutkimusosaston työryhmässä (Simo Forss, Mervi Takala, Jussi Vanamo) yhteistyössä suunnittelujohtaja Markku Hännisen kanssa. Tutkimukselle hahmottui tällöin sen tavoitteiksi selvittää toisaalta eläkkeelle siirtymisen syitä ja toisaalta eläkkeelle siirtymisen ja eläkeajan kokemuksia ja eläke-aikaan liittyviä odotuksia. Edelleen katsottiin, että vielä työelämässä olevien, eläkeläisten kanssa samanikäisten henkilöiden ryhmä muodostaa kiinnostavan ja tärkeän eläkeläisten vertailuryhmän.

1.2. Tutkimuksen rajaaminen ja tutkimustehtävät

Tutkimuksesta päätettiin tehdä vielä tässä vaiheessa suhteellisen suppea. Siitä johtuen tutkimuksen kohteeksi valittiin vain TEL- tai LEL- työsuhteesta yksilölliselle varhaiseläkkeelle siirtyneet. Myös kysymysten määrää rajoitettiin.

Suunnittelun loppuvaiheessa tuli tieto Eläkekomitea 1990:n nimittämisestä ja sen tavoitteista. Se antoi aiheen kysymysten määrän lisäämiseen, koska katsottiin, että tutkimukseen olisi saatava mukaan komitean työn kannalta mahdollisimman kiinnostavia aiheita.

Tutkimustulosten analyysivaiheessa katsottiin tarpeelliseksi tehdä kaksi erillistä raporttia. Nyt käsillä olevassa raportissa tarkastellaan YVE-eläkeläisiä muutamien keskeisten kysymysten perusteella. Analyysissa pyritään selvittämään lähinnä eläkkeelle siirtymisen seurauksia. Sekä yksilön että eläkejärjestelmän tehtävän kannalta on kiinnostavaa se, miten eläkkeelle siirtymiseen suhtaudutaan ja miten eläkeratkaisu vastaa ihmisen odotuksia ja toiveita.

Kiinnostavaa on myös, miten eläkkeelle siirtyminen vaikuttaa ihmisen elämään ja hyvinvointiin ja miten eläkkeelle siirtymiseen liittyvät muutokset koetaan.

Tämän raportin tarkoituksena on:

- kuvata tutkittujen YVE-eläkeläisten ominaisuuksia
- kuvata eläkeläisten asennoitumista ja sopeutumista eläkkeelle siirtymiseen ja eläke-aikaan
- kuvata eläkeläisten hyvinvointitekijöissä tapahtuneita muutoksia
- kuvata eläke-aikaan sopeutumisen ja hyvinvointitekijöiden muutoksen taustatekijöitä
- kuvata eläkeläisten työntekohaluja ja niiden yhteyksiä eläkeellään sopeutumiseen
- vertailla joitakin eläkeläisten ja työssäolevien mielipiteitä.

2. TUTKIMUSAINEISTO, SEN ANALYYSI JA TULOSTEN RAPORTOINTI

2.1. Tutkimusaineisto

Tutkimusaineisto kerättiin postikyselynä keväällä 1990. Eläkeläisaineiston pohjana oli Eläketurvakeskuksen eläketapahtumarekisteri. Perusjoukon muodostavat vuoden 1989 lopussa 55-64-vuotiaat TEL:n ja LEL:n piiriin kuuluneet henkilöt, joiden YVE-eläke oli alkanut tutkimusajankohtaan mennessä.

Perusjoukon suuruus oli 18 638 henkilöä, josta otokseen poimittiin 645. Näille henkilöille lähetettiin kotiosoitteeseen kyselylomake ja kirje, jossa kerrottiin tutkimuksen tarkoituksesta. Vastausaktiivisuus oli heti hyvä, mutta mahdollisimman suuren vastaajajoukon saamiseksi lähetettiin vastaamatta jättäneille vielä yksi ns. "karhukirje". Vastausprosentiksi saatiin näin 81, mitä on pidettävä hyvänä tuloksena. Saatu aineisto vastaa lisäksi hyvin perusjoukkoa sukupuolen ja iän mukaan.

Tarkastelun kohteena on tässä raportissa 525 yksilöllisellä varhaiseläkkeellä olevaa 55-64 vuotiasta henkilöä. Näistä on 55-59-vuotiaita 59%, eli jonkin verran enemmän kuin 60-64-vuotiaita. Miehiä ja naisia otoksessa on sensijaan yhtä paljon. 55-59-vuotiaissa on eläkeläisiä selvästi vähemmän kuin työssäolevia. 60-64-vuotiaissa taas on eläkeläisiä enemmän kuin työssäolevia. Iän mahdollinen vaikutus tuloksiin oli näinollen kontrolloitava. Aineistoa kuvataan yksityiskohtaisemmin tutkimuksen toisessa osaraportissa (Gould, Takala ja Lundqvist 1991). Eläkeläisvastaajia kuvataan lisäksi tämän raportin kohdassa 4.

2.2. Aineiston analyysi

Analyysi perustuu tutkittujen kysymysten suorien prosenttijakautumien, ristiintaulukointien ja korrelaatioiden tarkasteluun. Kahden muuttujan ristiintaulukoinnin tuloksen tilastollinen merkitsevyys tarkistettiin Khin-neliö testillä tai t-testillä.

Sopeutumisen ja hyvinvointitekijöiden muutoksen taustojen täydellisempi tarkastelu olisi edellyttänyt varsin laaja-alaista analyysia, mutta tässä oli tyydyttävä hieman vaatimattomampaan tavoitteeseen. Siitä huolimatta pyrittiin aina kontrolloimaan iän ja sukupuolen vaikutukset ja varsin usein myös siviilisäädyn yhteydet ao. muuttujiin. Taloudellisen toimeentulon, terveydentilan ja työhön liittyvien tekijöiden vaikutuksia pyrittiin niinkään testaamaan.

Tavoitteena oli ylipäänsä tutkia kunkin päämuuttuja-alueen jokaisen kysymyskohdan kiinnostavat yhteydet (muuttujista ks. tarkemmin kohta 3). Raportissa esitellään näistä yleensä vain tilastollisesti merkitsevät tulokset, joissa johtopäätöksen tilastollinen erehtymisriski on alle 5%. Monia tilastollisesti merkitseviä yhteyksiä ei löytynyt. Tämä johtuu mm. aineiston

pienuudesta, joka ei sallinut moniluokkaisten muuttajien tarkkaa tarkastelua. Lisäksi selitettävien perusmuuttajien jakautumien tilastollinen vinous teki tausta-analyysin paikoitellen vaikeaksi.

Keskeisten kysymysten yhteyksiä tutkittiin erityisesti korrelaatioiden avulla. Pearsonin korrelaatiokertoimen laskentaa varten jouduttiin muutamia kysymyksiä uudelleenluokittamaan. Korrelaatiotarkastelun tuloksena voitiin neljä eläkkeelle siirtymistä ja eläkkeelläoloa mittaavaa kysymystä yhdistää yhdeksi mitta-asteikoksi, josta käytetään tuonnempana nimitystä "sopeutuminen eläkeikaan".

Tutkitut hyvinvointitekijöiden muutokset olivat sitävastoin jokseenkin toisistaan riippumattomia, joten niitä oli tarkasteltava kutakin erikseen. Korrelaatioista ja asteikoista kerrotaan tarkemmin tuonnempana.

2.3. Tulosten raportointi

Kuten edellä jo todettiin tutkimuskokonaisuudesta on laadittu kaksi raporttia. Tässä selostettavan raportin kirjoittajista on Simo Forss laatinut kohdat 1-3, 5-7 ja 9-10. Myöhemmin tutkimukseen mukaantullut Kristiina Tuominen on kirjoittanut kohdat 4 ja 8. Hän on lisäksi tuottanut monia esitettäviä taulukoita. Tutkimustyössä ovat avustaneet sen eri vaiheissa Marja Heinonen, Seppo Karisalmi, Bo Lundqvist ja Pekka Mellais. Kirjoittajat kiittävät avusta.

Tutkimuksen toisessa raportissa (Gould, Takala ja Lundqvist 1991) keskitytään paljolti työssäolevien ja eläkeläisten vastausten vertailuun. Sen avulla pyritään selvittämään mm. eläkehakuisuuden vaikuttavia tekijöitä.

3. KYSYMYKSENASETELUN TAUSTAA

Asenne eläkkeelle siirtymiseen, ja laajemmin ottaen sopeutumisen eläketapahtumaan, on siis analyysin toinen peruskohde. Asenoituminen on yksi keskeinen ihmisen toimintaa ohjaava tekijä eläkkeelle siirtymistä ja työn jatkamista harkittaessa.

Aikaisemmat tutkimukset osoittavat, että suomalaisten asenteet eläkkeelle siirtymistä kohtaan ovat varsin myönteisiä ja toive varhaisessa vaiheessa tapahtuvasta eläkkeelle siirtymisestä on ollut ja on edelleenkin yleinen. Johdonmukaisesti on eläkkeelle myös siirrytty halukkaasti tilaisuuden tullen, kuten esimerkiksi juuri YVE:n saama suosio osoittaa. Tutkimustulokset ovat perustuneet kuitenkin yleisanalyysiin, joissa vastaajina on ollut yleensä kaikenikäisiä henkilöitä. Sensijaan ei ole juurikaan ollut käytettävissä tutkittua tietoa siitä, miten varhaiseläkeiässä olevat, konkreettisesti asian kanssa tekemisiin joutuvat ihmiset kokevat varhaisen eläkkeelle siirtymisen. Tutkimukseen lähdetessä voitiin olettaa suhtautumisen olevan myönteistä, mutta miten myönteistä ja millä edellytyksillä - siitä oli tarvetta tietää enemmän (vrt. esim. Forss 1989).

Asenteita mitataan tavallisesti useamman samaa aluetta koskevien kysymysten muodostaman yhdistelmän, eli asenneasteikon avulla, joka antaa kyseisestä asia-alueesta monipuolisemman ja luotettavamman kuvan kuin yksi kysymys. Tässä oli mahdollista rakentaa mitta-asteikko neljän eri kysymyksen pohjalta. Asteikon osakysymyksiä ovat suorat mielipiteet työn jättämisestä ja eläkkeelle siirtymisestä. Näiden lisäksi asteikkoon otettiin kysymys siitä, miltä eläkkeelläolo tuntuu odotuksiin verrattuna ja eläkeaikaista elämäntilannetta koskeva mielipidekysymys (asteikosta tarkemmin ks. kohta 5).

Eläkkeelle siirtymistä kuvataan tässä myös hyvinvointiteoreettisesti tutkimalla ihmisen elämään keskeisesti vaikuttavien hyvinvointitekijöiden muutoksia eläkkeelle siirryttäessä. Aikaisempien tutkimusten mukaan ovat tällaisista tekijöistä keskeisimpiä henkilön taloudellinen tilanne, terveydentila ja ihmissuhteet. Muita merkittäviä hyvinvointitekijöitä ovat edelleen aktiivisuus, ts. mielekkään tekemisen ja toiminnan riittävyys sekä sosiaali- ja eläketurvaa koskeva riittävä tiedon taso (ks. Forss 1982, 228-229). Muutokset yhdessä tai useammassa tällaisessa osatekijässä johtavat hyvinvoinnin tason muutoksiin.

On vaikea sanoa tarkasti, millainen merkitys kullakin em. tekijällä on varsinkin, kun tekijöiden merkitys vaihtelee yksilöstä toiseen. Lienee kuitenkin ilmeistä, että eläketurvan tason parantua on taloudellisen toimentulon merkitys vähenemässä ja terveydentilan ja ihmissuhteiden merkitys nousee yhä tärkeämmäksi.

Terveydentilan suuri merkitys tyytyväisyydessä on osoitettu suomalaisissakin tutkimuksissa. Ulkomaisista asiantuntijoista ovat etenkin norjalaiset tutkijat korostaneet myös aktiivisuustekijän merkitystä. Passiivisuuden ja joutenolon on nähty joh-

tavan pitemmäm päälle turhautumiseen ja sitä kautta hyvinvoinnin vähenemiseen. Yhtä ilmeistä lienee se, että eläketapahtumaan liittyvän keskeisen tiedon taso voi vaikuttaa eläkeratkaisun tekoon ja eläkeaikaan sopeutumiseen.

Eläkkeelle siirtymiseen asennoitumisen ja hyvinvointitekijöiden muutosten taustatekijöitä on selvitelty useissa aikaisemmissa tutkimuksissa. Tällöin on havaittu, että työhön liittyvillä erilaisilla seikoilla on niihin usein merkittävä yhteys. Työn merkitystä kuvataan tutkimuksen toisessa raportissa (Gould, Takala ja Lundqvist 1991), mutta myös tässä raportissa pyritään valottamaan ao. yhteyksiä joiltakin osin.

Taloudellinen toimeentulo ja terveydentila ovat aikaisempien tutkimusten mukaan paitsi keskeisiä tekijöitä sinänsä, myös merkittäviä eläkkeelle siirtymistä sääteleviä taustatekijöitä. Yksilöllisistä tekijöistä on havaittu olevan merkitystä sukupuolella, iällä ja siviilisäädellä. Tutkimuksissa on pohdittu myös eläkkeelläoloajan yhteyksiä mielipiteisiin, sillä suhtautuminen eläkkeelle siirtymiseen ja eläkeaikaan saattaa kokemuksen myötä muuttua (ks. esim. Forss 1989).

Tässä raportissa vertaillaan myös eläkeläisten ja vielä työssä-olevien vastauksia muutamaan samanlaiseen kysymykseen. Vertailulla on merkitystä itse tutkimustehtävän kannalta, mutta myös kysymysten yleisen merkityksen arvioinnissa.

4. TUTKITTUJEN YVE-ELÄKELÄISTEN KUVA

4.1. Aineiston perusjakaumat

Aineistossa on eläkkeellä olevia miehiä ja naisia lähes yhtä paljon (Taulukko 1.). Työssäolevissa on miehiä enemmän kuin naisia.

Taulukko 1. YVE-eläkeläiset ja työssäolevat sukupuolen mukaan (%)

	Työssäolevat			YVE-eläkeläiset		Kaikki YVE-eläke- läiset
	50-54v	55-59v	60-64v	55-59v	60-64v	
Miehet	53	54	53	52	50	51
Naiset	47	46	47	48	50	49
Lkm	(279)	(408)	(104)	(308)	(217)	(525)

Ikäryhmittäin tarkasteltuna 55-59-vuotiaita eläkeläisiä on jonkin verran enemmän kuin 60-64-vuotiaita. Työssäolevia 55-64-vuotiaita on lähes sama määrä (yhteensä 512) kuin samanikäisiä eläkeläisiä.

Aineiston eläkeläisten keski-ikä on 59 vuotta (Taulukko 2.). Eläkeläismiesten ja naisten keski-ikässä ei ole eroa. Työssäolevien 55-64-vuotiaiden keski-ikä on 57 vuotta eli kaksi vuotta alhaisempi kuin samanikäisten eläkeläisten.

Taulukko 2. YVE-eläkeläisten ja työssäolevien keski-ikä

	Työssäolevat			YVE-eläkeläiset		Kaikki YVE-eläke- läiset
	50-54v	55-59v	60-64v	55-59v	60-64v	
Kaikki	52v	56v	61v	57v	62v	59v
Lkm	(279)	(408)	(104)	(308)	(217)	(525)

Eläkeläiset ovat yleisimmin joko naimisissa tai avoliitossa (Taulukko 3.). Noin joka kymmenes on joko eronnut tai asumerossa tai leski. Naimattomia on jonkin verran edellisiä vähemmän. Miehet ovat naisia yleisemmin naimisissa tai avoliitossa. Sen sijaan naisleskiä on enemmän kuin miesleskiä.

Taulukko 3. YVE-eläkeläisten ja työssäolevien siviilisäätö sukupuolen mukaan (%)

MIEHET

Siviilisäätö	Työssäolevat		YVE-eläkeläiset
	50-54v	55-64v	55-64v
Naimaton	7	8	6
Naimisissa tai avoliitossa	86	80	83
Eronnut tai asumuserossa	6	10	8
Leski	1	2	3
Kaikki	100	100	100
Lkm	(147)	(272)	(267) 1)

NAISET

Siviilisäätö	Työssäolevat		YVE-eläkeläiset
	50-54v	55-64v	55-64v
Naimaton	6	12	9
Naimisissa tai avoliitossa	76	71	64
Eronnut tai asumuserossa	15	12	12
Leski	3	5	15
Kaikki	100	100	100
Lkm	(132)	(236)	(254) 1)

1)

Lukumäärä on yhteensä 521 tässä taulukossa, kun koko aineiston eläkeläisten lukumäärä on 525. Tämän raportin taulukoista on jätetty pois 'tieto puuttuu' ja 'ei osaa sanoa' -tapaukset silloin, kun niillä ei ole erityistä sisällöllistä merkitystä.

Myös työssäolevien ryhmässä miehet ovat naisia useammin naimisissa tai avoliitossa. Eläkkeellä olevat naiset ovat lisäksi vielä harvemmin naimisissa kuin työssäolevat naiset.

Eläkeläiset jakautuvat eläkkeelläoloajan mukaan siten, että yli puolet on ollut eläkkeellä 2 vuotta tai pitempään (Taulukko 4.). Vajaa neljännes on ollut vuoden tai alle 2 vuotta eläkkeellä ja neljännes on ollut alle vuoden eläkkeellä. Miesten ja naisten eläkkeelläoloajassa ei ole suurta eroa.

Taulukko 4. Eläkkeelläoloaika sukupuolen mukaan (%)
YVE-eläkeläiset 55-64v

	Miehet	Naiset	Kaikki
Eläkkeelläolo- aika			
alle 1 vuotta	25	28	26
1 vuosi tai alle 2 vuotta	24	20	22
2 vuotta tai yli	52	52	52
Kaikki Lkm	100 (267)	100 (256)	100 (523)

Runsas enemmistö (83%) eläkeläisistä katsoo siirtyneensä eläkkeelle sopivan ikäisenä (kysymys 16.). Miesten ja naisten mielihiteessä ei ole suurta eroa. Ne, jotka eivät ole tyytyväisiä pitävät parempana eläkeikänä jotain ikää 50 vuoden ja 65 vuoden välillä. Arviot jakautuvat melko tasaisesti jokaisen vuoden kohdalle.

4.2. YVE-eläkeläisten aikaisempi ansiotyö ja entisen työn piirteet

Eläkeläiset ovat olleet aikaisemmin töissä keskimäärin 38 vuotta. Miehet ovat olleet töissä naisia kauemmin (miehet keskimäärin 41 ja naiset keskimäärin 35 vuotta). Ikäryhmien (55-59-vuotiaat ja 60-64-vuotiaat) erot ovat miehillä 3 vuotta ja naisilla 4 vuotta (Taulukko 5.).

Taulukko 5. Työssäolovuosien keskiarvo
YVE-eläkeläiset 55-64v

Ikäryhmä	Miehet	Naiset
55-59v	40v	34v
60-64v	43v	38v

Kun kysyttiin, kuinka paljon eläkeläiset ovat olleet töistä poissa sairauden takia eläkkeelle siirtymistä edeltäneenä 12 kuukautena 16 prosenttia ilmoittaa, etteivät he ole olleet ollenkaan töistä poissa (kysymys 4.). Kokovuoden on ollut poissa 4 prosenttia vastaajista. Saman verran on niitä vastaajia, jotka eivät ole olleet töissä viimeisen 12 kuukauden aikana. Muut (76%) ovat olleet töistä poissa keskimäärin 6 päivää. Miesten ja naisten vastausten jakaumassa ei ole olennaista eroa.

Kysyttäessä eläkeläisten puolisoitten työnteosta, liki puolet (48%) vastaajista ilmoittaa puolisonsa olevan eläkkeellä (kysymys 21.). Yli neljänneksen (29%) puoliso on joko työsuhteessa tai yrittäjänä. Jakaumaan vaikuttaa se, että yhteensä 18% vastaajista ei ole naimisissa tai avoliitossa tai on leski.

Naisten puoliset ovat miesten puolisoita hieman useammin eläkkeellä (naisilla 58%, miehillä 40%). Miesten puoliset ovat puolestaan useammin työsuhteessa tai yrittäjinä (miehillä 40%, naisilla 17%).

Eläkeläiset on luokiteltu neljään ammattiryhmään sen mukaan, mitä ansiotyötä he tekivät viimeksi ennen eläkkeelle siirtymistään. Heiltä kysyttiin myös, missä ammatissa he ovat toimineet pisimpään. Koska aineisto kattaa vain yksityisen sektorin palkansaajaväestön, on huomattava, että monet julkiselle sektorille tyypilliset, esimerkiksi hoito- ja opetusalan ammatit puuttuvat.

Ammattien luokituksessa on käytetty apuna Tilastokeskuksen ammattiluokitusta (Ammattiluokitus 1987). Ammattiryhmät ovat seuraavat:

1. Myyntityö
 - kaupallinen työ (naiset)
2. Palvelu ym. työ
 - palvelutyö ym.
 - kuljetus- ja liikennetyö
 - maa- ja metsätaloustyö, kalastus
3. Tekninen työ ja toimisto- ja hallintotyö
 - tekninen, tieteellinen, lainopillinen, humanistinen ja taiteellinen työ
 - terveydenhuolto, sosiaalialan työ
 - hallinto- ja toimistotyö
 - kaupallinen työ (miehet)
4. Teollinen työ
 - teollinen työ, koneenhoito, kaivos- ja louhintatyö sekä rakennustyö

Myyntityöhön on ryhmitelty omaksi ryhmäkseen naisten tekemä kaupallinen työ. Näin on tehty, koska naisten kaupallinen työ on selvästi erilaista kuin miesten. Naiset ovat olleet tavaroiden myyntitöissä (myyjinä ja myymäläkassoina), miehet sen sijaan kauppaedustus- ja konttorimyyntitöissä.

Palvelu ym. työ sisältää ensinnäkin palvelu ym. töistä tässä aineistossa eniten kiinteistöhoitotyötä sekä siivoustyötä (enimmäkseen naisia) tehneitä eläkeläisiä. Lisäksi joukossa on tarjoilutyötä sekä majoitusliike- ja suurtaloustyötä (esim. kokkeja ja keittiöapulaisia) tehneitä. Kuljetus- ja liikennetyön tyypillisiä ammatteja ovat linja- ja henkilöautonkuljettaja (erityisesti miehiä) sekä puhelunvälityshenkilö. Tämän aineiston entiset maa- ja metsätaloustyöntekijät ovat ammatiltaan puutarha- ja metsätyöntekijöitä sekä metsätaloustyönjohtajia.

Tekninen työ ja toimisto- ja hallintotyö käsittää tässä aineistossa tekniikan alaan kuuluvista ammateista rakennus- ja koneinsinöörejä ja teknikoita. Biologian alaan kuuluvista ammateista on edustettuna maatalousneuvoja ja -tutkijoita. Terveystenhoito ja sosiaalialan töistä on mukana vain apteekki-alan töitä tehneitä lääketyöntekijöitä. Hallinto- ja toimistotyöntekijöiden ammattikirjo on sen sijaan laajempi, sillä siihen kuuluu mm. liikeyritysten ja järjestöjen johtotyötä (erityisesti miehiä), taloushallinnon suunnittelu- ja tilinpitotyötä, sihteerin- ja toimistotyötä sekä pankki- ja vakuutusalan työtä tehneitä (erityisesti naisia).

Teollinen työ -ryhmän yksi suurimmista teollisen työn alaryhmistä on konepaja- ja rakennusmetallityö. Se on hyvin miesvaltaista työtä samoin kuin esim. sähkötyöt ja työkoneiden käyttötyöt. Sen sijaan naisille hyvin tyypillisiä teollisuustöitä ovat tekstiilityö, ompelutyö sekä nahka- ja jalkineityö. Lisäksi naisille on ollut hyvin yleistä elintarviketeollisuustöissä toimiminen. Pakkaus-, varastointi- ja ahtaustyöt on miesten ja naisten suuri yhteinen teollisen työn ammattiryhmä. Lisäksi teollisuustyön ryhmässä on mukana runsaasti talonrakennustöitä tehneitä eläkeläisiä (enimmäkseen miehiä).

Edellisen ammattiryhmittelyn mukaan lähes puolet eläkeläisistä on tehnyt teollista työtä (Taulukko 6.). Neljannes on ollut teknisessä työssä ja toimisto- ja hallintotyössä. Viidennes on tehnyt palvelu ym. työtä. Myyntityössä (naisia) on ollut 9% eläkeläisistä.

Taulukko 6. Ammattiryhmittely sukupuolen mukaan (%)
YVE-eläkeläiset 55-64v

	Miehet	Naiset	Kaikki
Ammattiryhmittely			
Myyntityö	-	19	9
Palvelu ym.	17	24	20
Tekninen työ ja toimisto- ja hallintotyö	26	21	24
Teollinen työ	57	36	47
Kaikki	100	100	100
Lkm	(269)	(256)	(525)

Paitsi että naisten myyntityö on erotettu omaksi ryhmäkseen, naisia on jonkin verran miehiä enemmän palvelu ym. töissä. Miehet ovat puolestaan naisia useammin teollisessa työssä.

Eläkeläisten ammattiryhmäjako on hyvin erilainen verrattuna työssäolevien ammattiryhmäjakoon (Liite Ia). YVE-eläkeläisissä on vähemmän teknisen työn ja toimisto- ja hallintotyön ryhmässä toimineita. Toisaalta eläkeläisissä on enemmän teollisessa työssä toimineita. Miesten ja naisten välillä ei ole suurta eroa.

Ammattiryhmittelyn jakauma on myös hyvin samanlainen kysyttäessä ammattia, jossa haastateltavat ovat toimineet pisimpään (Liite Ib). Miehet ovat olleet vain jonkin verran vähemmän teknisessä työssä ja toimisto- ja hallintotyössä.

Eläkeläisiä pyydettiin myös kuvailemaan työtä, jota he ovat tehneet ennen eläkkeelle siirtymistään (kysymys 5.). Kysymyksessä luettiin 14 työn piirteitä, joissa jokaisessa oli 'kyllä' ja 'ei' vastausvaihtoehdot. Kysymyksen vastauksissa on melko paljon (yhteensä 22%) puuttuvia tietoja.

Yleisimpiä eläkeläisten entisten töiden piirteitä on työn kiiressyys, työ vaatima näppäryys tai erityinen huolellisuus, tehtävät ja vastuu ovat selkeästi määriteltyjä, työ on henkisesti tai ruumiillisesti raskasta tai uusien asioiden oppimista edellyttävää (Taulukko 7.).

Taulukko 7. Entisen työn piirteet sukupuolen mukaan (%)
YVE-eläkeläiset 55-64v

Työn kuvaus	Niiden vastaajien %-osuus, jotka ovat maininneet kyseisen piirteen kuvaavan entistä työtään		
	Miehet	Naiset	Kaikki
Ruumiillisesti raskasta	64*	72*	68
Henkisesti raskasta	69	75	72
Kiireistä	88	93	91
Yksitoikkoista	25	33	29
Tehtävät tai vastuu selkeästi määriteltä	77	71	74
ATK:ta tai muuta automaatiota hyödyntävää	24	22	23
Näppäryyttä tai erityistä huolellisuutta vaativaa	87	91	89
Uusien asioiden oppimista edellyttävää	77*	61*	69
Likaista, pölyistä, melui- saa tai työympäristö muuten epämiellyttävä	69*	60*	64
Vuorotyö tai muuten hankala työaika	32	34	33
Urakkapalkkaus	25	23	24
Mahdollisuus säädellä työ- tehtäviä tai osallistua työn suunnitteluun	44*	25*	35
Työn määrä, tehtävien laatu tai työmanetelmät nopeasti muuttuvia	61	55	58
Irtisanomisen tai pakkolomau- tuksen uhka	20	15	17

* * miesten ja naisten välinen ero

Miesten ja naisten töiden piirteet ovat erilaisia siten, että naiset arvioivat miehiä useammin entisen työnsä ruumiillisesti raskaaksi. Miehet arvioivat puolestaan useammin työnsä edellyttäneen uusien asioiden oppimista sekä heillä on ollut paremmat mahdollisuudet säädellä työtehtäviä ja osallistua työn suunnitteluun. Toisaalta miehet ovat kärsineet naisia useammin työympäristön haitoista (lika, pöly, melu ym.).

Eri ammattiryhmien eläkeläisten entiset työt eroavat toisistaan merkittävästi. Ensiksi naisten kaupallinen työ (myyntityön ryhmä) on muiden ammattiryhmien töihin verrattuna useammin henkisesti raskasta (93%) ja kiireistä (98%).

Palvelu ym. työt ovat puolestaan useammin yksitoikkoisia (36%) kuin muiden ammattiryhmien työt. Lisäksi niissä on usein työympäristön haittoja (70%) ja työaika on hankala (48%).

Tekniselle työlle ja toimisto- ja hallintotyölle on puolestaan ominaista työn henkinen raskaus (86%), automaation hyödyntäminen (47%), uusien asioiden oppiminen (90%) sekä työtehtävien sääntely mahdollisuus 61%).

Teollisessa työssä on erityisen yleistä työn ruumiillinen raskaus (85%), työn yksitoikkoisuus (41%), työympäristön haitat (lika, pöly, melu ym.) (88%), urakkapalkka (42%) ja irtisanomisen uhka (23%).

4.3. Taloudellinen toimeentulo

Eläkeläiset pitävät toimeentuloaan yleensä vähintään kohtalaisena (74%) (kysymys 28.) (Taulukko 8.). Kuitenkin neljännes pitää toimeentuloaan huonona. Miesten ja naisten välillä ei ole merkittäviä eroja.

Taulukko 8. Arvio taloudellisesta toimeentulosta sukupuolen mukaan (%)
YVE-eläkeläiset 55-64v

	Miehet	Naiset	Kaikki
Toimeentulo			
Hyväenä	4	5	4
Kohtalaisena	70	70	70
Huonona	26	25	26
Kaikki	100	100	100
Lkm	(266)	(249)	(515)

Taloudellisesta toimeentulosta kysyttiin mihin tuloluokkaan vastaajat katsovat kuuluvansa, kun vastaajan ja hänen mahdollisen puolisonsa nettotulot (kuukaudessa) lasketaan yhteen (kysymys 27.). Vastaajien valittavana oli kymmenen tuloluokkaa. Tässä

tulee muistaa, että kyselyissä saatuihin tulotietoihin on yleensä syytä suhtautua varauksellisesti.

Yli puolet (55%) eläkeläisistä arvioi kuuluvansa joko tuloluokkaan 5000mk-6999mk tai 7000mk-8999mk kuukaudessa ansaitsevat (Liite IIa). Naiset lukeutuvat miehiä useammin alempiin tuloluokkiin. Yli neljännes (27%) naisista ansaitsee alle 4000 markkaa kuukaudessa.

Seuraavassa sekä eläkeläisten että työssäolevien tulotietoja on analysoitu sen mukaan, onko heidän puolisonsa eläkkeellä tai töissä sekä myös yksinäisiä eläkeläisiä ja työssäolevia. Puolison eläkkeelläolo alentaa selvästi perheen nettotuloja ja kaikkein pienituloisimpia ovat yksinäiset eläkeläiset.

Eläkeläisillä, joiden puoliso on myös eläkkeellä yli puolella perheen nettotulot ovat alle 7000 markkaa kuukaudessa (Liite IIb). Sen sijaan työssäolevista, joiden puoliso on eläkkeellä tähän ryhmään kuuluu vain noin neljännes.

Samoin eläkeläisillä, joiden puoliso on töissä yli 40% perheistä kuuluu tuloryhmään 7000-8999 markkaa (nettotulot/kuukausi) (Liite IIc). Sen sijaan työssäolevista, joiden puoliso on myös töissä yli 40%:n nettotulot ovat yli 11000 markkaa kuukaudessa.

Yksinäisten eläkeläisten ruokakuntien ja työssäolevien ruokakuntien ero on tosin vielä suurempi (Liite IIId). Kun eläkeläisistä yli puolet saa alle 4000 markkaa kuussa nettotuloina, tämä osuus työssäolevissa on vain noin viidennes.

Eläkeläisten taloudellisesta toimeentuloa on analysoitu tarkemmin tämän aineiston pohjalta kirjoitetussa toisessa raportissa (Gould, Takala ja Lundqvist 1991).

4.4. Eläkkeelle siirtymisen syy ja terveydentila

Terveydentilaan liittyvät asiat tulivat ensiksi esiin, kun eläkeläisiltä kysyttiin, mitkä seikat vaikuttivat heidän eläkkeelle siirtymiseensä (kysymys 7.). Heille esitettiin 16 eri syytä, joista heidän pyydettiin ympeyrimään tärkeimmät.

Huono terveydentila on selvästi yleisimmin mainittu eläkkeelle jäämisen syy (Taulukko 9.). Lähes 90% eläkeläisistä mainitsee sen. Seuraavaksi useammin mainitut siirtymissyöt ovat työn ruumiillinen ja hankinen raskaus. Työn sisällön ja työskentelytapojen muutokset ovat puolestaan vaikuttaneet yli kolmanneksen eläkkeelle siirtymiseen. Työn ruumiillinen raskaus on vaikuttanut hieman useammin naisten kuin miesten eläkkeelle siirtymiseen.

Taulukko 9. Eläkkeelle siirtymisen syyt sukupuolen mukaan (%)
YVE-eläkeläiset 55-64v

Eläkkeelle siirtymisen syyt	Kunkin syyn maininneiden %-osuus		
	Miehet	Naiset	Kaikki
Huono terveydentila	89	90	89
Ruumiillisesti raskasta	51	59	55
Henkisesti raskasta	41	45	43
Työn sisältö muuttui	21	19	20
Työskentelytavat muuttui- vat	15	20	17
Puoliso jo eläkkeellä	14	20	17
Hankalat ihmissuhteet työssä	13	14	14
Automaation käyttö	8	12	10
Työnantaja kehotti hake- maan	8	9	8
Työttömyys	7	7	7
Työttömyyden pelko	7	5	6
Työtoverit kehottivat	5	2	4
Lähiomaisen hoitaminen	1	4	3
Vapaa-aika ja harras- tukset	3	1	2
Ystävät jo eläkkeellä	2	2	2
Kaikki	100	100	100
Lkm	(254)	(269)	(523)

Seuraavaksi eläkeläisiltä kysyttiin, mikä edellisistä syistä oli kaikkein tärkein eläkkeelle jäämisen syy (kysymys 8.). Myös tässä kysymyksessä huono terveydentila mainitaan useimmiten tärkeimmäksi syyksi (Taulukko 10.). Miehillä se on vielä yleisempi syy kuin naisilla. Toisaalta työn ruumiillinen raskaus on yleisempi syy naisilla kuin miehillä.

Taulukko 10. Tärkein eläkkeelle siirtymisen syy sukupuolen mukaan (%)
YVE-eläkeläiset 55-64v

	Miehet	Naiset	Kaikki
Eläkkeelle siirtymisen tärkein syy			
Huono terveys	77	66	72
Työ ruumiillisesti raskasta	6	13	10
Työ henkisesti raskasta tai hankalat ihmissuhteet	7	10	9
Työn muutokset ja automaatio	4	4	4
Työttömyys tai sen pelko	3	3	3
Muu syy	2	4	3
Yhteensä	100	100	100
Lkm	(238)	(224)	(462)

Eläkeläisiltä kysyttiin myös, minkälaiseksi he arvioivat nykyisen terveydentilansa (kysymys 17.). Yli puolet eläkeläisistä arvioi terveydentilansa kohtalaiseksi (Taulukko 11.). Melko huonona tai erittäin huonona terveydentilaansa pitäviä on yhteensä neljännes vastanneista. Miesten ja naisten vastaukset ovat hyvin samantlaisia.

Taulukko 11. Arvio terveydentilasta sukupuolen mukaan (%)
YVE-eläkeläiset 55-64v

	Miehet	Naiset	Kaikki
Terveydentila			
Erittäin hyvä	-	0	0
Melko hyvä	9	10	9
Kohtalainen	65	66	66
Melko huono	22	21	21
Erittäin huono	4	3	4
Kaikki	100	100	100
Lkm	(268)	(252)	(520)

Selvästi yleisimpiä sairauksia (ensisijaisen diagnoosin mukaan) ovat tuki- ja liikuntaelinten sairaudet (56%) (Liite III). Seuraavaksi yleisimpiä ovat verenkiertoelinten sairaudet (15%). Muita kuten mielenterveyden häiriöitä ja hengityselinten tauteja on jo selvästi vähemmän.

Miehillä on enemmän verenkiertoelinten sairauksia kuin naisilla (miehillä 19% ja naisilla 12%) ja naisilla puolestaan enemmän tuki- ja liikuntaelinten sairauksia (miehillä 53% ja naisilla 59%).

Terveydentilaan liittyviä asioita sekä työssäolevien että eläkeläisten osalta on käsitelty tarkemmin tämän aineiston pohjalta tehdyssä toisessa raportissa (Gould, Takala ja Lundqvist 1991).

4.5. Eläkkeelle siirtymiseen liittyvän lisätiedon tarve

Eläkeläiset arvioivat melko usein, että heillä olisi ollut lisätiedon tarvetta eläkkeelle siirtymisen yhteydessä eläkkeelle siirtymiseen liittyvistä asioista (kysymys 29.) (Taulukko 12.). Naiset ja miehet arvioivat tiedontarpeensa hyvin samalla tavalla. Lisätiedon tarvetta tarkastellaan yksityiskohtaisemmin tämän raportin kohdassa 9.

Taulukko 12. Lisätiedon tarve keskeisistä eläkkeelle siirtymiseen liittyvistä asioista sukupuolen mukaan (%)
YVE-eläkeläiset 55-64v

	Niiden vastaajien %-osuus, jotka olisivat tarvinneet lisätietoja			(Lkm)
	Miehet	Naiset	Kaikki	
Lisätiedon tarve				

Eläkevaihtoehdoista eli eri mahdollisuuksista siirtyä eläkkeelle	20	22	21	(101)
Eläkkeen määrästä	26	32	29	(140)
Työntekomahdollisuuksista eläkkeellä oltaessa	20	20	20	(95)

5. SOPEUTUMINEN ELÄKEAIKAAN JA SEN TAUSTAT

5.1 Sopeutumisasteikko

Aineiston analyysi aloitettiin tutkimalla eräiden keskeisten eläkkeelle siirtymiseen liittyvien kysymysten eli muuttujien keskinäiset korrelaatiot. Laskelmia varten muuttujia jouduttiin luokittamaan uudelleen yhdistelemällä ääriluokkia. Korrelaatiomatriisin tarkastelussa havaittiin, että aineistosta löytyy neljä sellaista muuttujaa, joita yhdistelemällä voidaan muodostaa yksi, samaa yhteistä aluetta mittaava asteikko. Kuten edellä jo todettiin tällaisia kysymyksiä olivat mielipide työn jättämisestä (kysymys 14.), mielipide eläkkeelle siirtymisestä (kysymys 15.), käsitys nykyisestä elämäntilanteesta (kysymys 18.) ja kysymys 19, eli mielipide eläkkeelläolosta työssäoloaikaiseen kuvitelmaan verrattuna (ks. tarkemmin tässä raportissa käytetyt kysymykset liitteessä VI).

Korrelaatiokertoimien laskentaa varten em. kysymykset luokitettiin uudestaan siten, että laskelmien pohjana oli neljä dikotomista muuttujaa. Luokitusperiaate oli tällöin se, että kunkin em. kysymyksen kohdalla sijoitettiin uuteen pisteluokkaan 0 vastaajat, jotka antoivat selkeän kielteisen vastauksen ao. kysymykseen ja luokkaan 1 muut vastaajat. Muuttujien korrelaatiot olivat seuraavanlaisia:

Taulukko 13. Sopeutumisasteikon kysymysten keskinäiset korrelaatiot

YVE-eläkeläiset 55-64v

		Eläkel- Työn jättö	le siir- tyminen	Elämän- tilanne	Eläkkeel- lä olo/ odotukset
Työn jättö	-	.45	.26	.25	
Eläkkeelle siirtyminen	.45	-	.30	.23	
Elämäntilanne	.26	.30	-	.59	
Eläkkellä olo/ odotukset	.25	.23	.59	-	
Sopeutumisasteikko	.78	.70	.69	.66	

Yksittäisten muuttujien korrelaatiot asteikkoon ovat korkeita. Muuttujien keskinäiset korrelaatiot ovat myös suhteellisen korkeita ja tilastollisesti merkitseviä. Mielipide työn jättämisestä ja eläkkeelle siirtymisestä korreloivat selvästi. Elämän-

tilanne ja eläkkeelläolon kokeminen odotuksiin verrattuna ovat vielä voimakkaammin yhteydessä toisiinsa. Mittauksen kohteena on selkeästi alue, jossa on mukana ainesta eläkkeelle siirtymiseen asennoitumisesta ja toisaalta eläkeajan kokemisesta. Kokonaisuudesta käytetään seuraavassa nimitystä "sopeutuminen eläketapahtumaan" ja em. kysymyksistä muodostetusta mitta-asteikosta vastaavaa nimitystä.

Sopeutumisasteikko muodostettiin siis em. neljästä uudelleenluokitetusta kysymyksestä yksinkertaisena summa-asteikkona. Tämä tarkoittaa sitä, että vastaajat saivat kunkin kysymyksen kohdalla pisteitä 0 (kielteinen vastaus), tai 1 pistettä (myönteinen vastaus), joten yhteispistemäärä vaihteli välillä 0-4 pistettä. Jatkotarkastelua varten saadun asteikon luokat nimettiin seuraavasti:

4 pistettä = sopeutuminen **hyvin helppoa** (kaikki vastaukset myönteisiä)

3 pistettä = sopeutuminen **melko helppoa** (kolme myönteistä vastausta)

2 pistettä = **vaikea sanoa** (neutraali, kaksi myönteistä vastausta)

1 piste = sopeutuminen **melko vaikeaa** (1 myönteinen vastaus)

0 pistettä = sopeutuminen **hyvin vaikeaa** (ei yhtään myönteistä vastausta)

5.2. Sopeutuminen ja sen tärkeimmät taustatekijät

Analyysin tässä vaiheessa tutkittiin vastaajien sijoittumista asteikon eri luokkiin ja asteikon yhteyksiä moniin taustamuuttujiin (ks. kohta 3 edellä). Seuraavassa esitellään yleistulos ja sopeutumisasteikon tilastollisesti merkitsevät yhteydet. Lisäksi kommentoidaan muutamia melkein merkitseviä yhteyksiä.

Taulukko 14. Sopeutuminen eläketapahtumaan sukupuolen mukaan (%) YVE-eläkeläiset 55-64v

Sopeutuminen eläketapahtumaan	Miehet	Naiset	Kaikki
Hyvin helppoa	79	86	83
Melko helppoa	10	11	10
Vaikea sanoa	7	2	4
Melko vaikeaa	3	1	2
Hyvin vaikeaa	1	-	1
Yhteensä (Lkm)	100 (269)	100 (253)	100 (522)

Sopeutuminen on erittäin helppoa. Vastausjakautuma on erittäin vino helpon sopeutumisen suuntaan ja valtaosa vastaajista sijoittuu asteikon myönteiseen ääriluokkaan. Jo tässä vaiheessa on ilmeistä, ettei sopeutumisen vaihtelun selittämiseksi jää paljon mahdollisuuksia. Pikemminkin voidaan todeta, että YVE-eläkeläiset sopeutuvat kokonaisuutena ottaen niin hyvin, että tulos on suhteellisen riippumaton taustatekijöistä. Tämä ei kuitenkaan sulje pois mahdollisuutta, että joissakin osajoukoissa voi muuttujassa esiintyä jonkinverran vaihtelua.

Sopeutumisessa on jonkinverran eroja sukupuolen mukaan. Vaikka ero onkin tilastollisesti merkitsevä, se näkyy selvästi vain jakautumien myönteisessä ääripäässä. Naiset sopeutuvat vielä paremmin kuin miehet.

Jakautuman vinoudesta huolimatta havaitaan edelleen, että sopeutuminen on yhteydessä myös vastaajien käsitykseen taloudellisesta toimeentulostaan (Taulukko 15.). Hyvä sopeutuminen ja hyvä taloudellinen toimeentulo liittyvät yhteen ja vastaavasti huonompi taloudellinen toimeentulo voi tuottaa sopeutusvaikeuksia. Huomattakoon tässäkin, että taloudellista toimeentuloaan huonona pitävistäkin noin 70% sopeutuu eläkkelläoloon silti hyvin helposti. Toimeentulokaan ei siis ole mikään ratkaisevasti sopeutumista ohjaava tekijä.

Taulukko 15. Sopeutuminen eläketapahtumaan taloudellisen toimeentulon mukaan (%)
YVE-eläkeläiset 55-64v

Sopeutuminen eläketapahtumaan	Taloudellinen toimeentulo		
	Hyvä	Kohtalainen	Huono
Hyvin helppoa	96	87	69
Melko helppoa	4	9	14
Vaikea sanoa	-	3	9
Melko vaikeaa	-	1	6
Hyvin vaikeaa	-	0	2
Yhteensä (Lkm)	100 (23)	100 (358)	100 (133)

Muutamien tutkittujen taustatekijöiden yhteys sopeutumiseen jäi marginaaliseksi, ts. joitakin vaikutuksia ilmeni vain sopeutusjakautuman ääripäässä. Muiden muuttujien kohdalla taas voitiin osoittaa varmasti, ettei ao. tekijällä ole yhteyttä eläkeaikaan sopeutumiseen.

Terveydentilalla näytti olevan myös tuollainen marginaalinen yhteys sopeutumiseen. Kun terveydentilaansa hyvänä pitäneistä 90%, ja sitä kohtalaisena pitävistä 85 % sijoittuu sopeutumisasteikon luokkaan "hyvin helppoa", sijoittuu terveydentilaansa

huonona pitävistä vastaavaan luokkaan vain hieman yli 70% Terveydentilan ja sopeutumisen tämänsuuntainen yhteys voi vaikuttaa hieman yllättävältä. Kun aivan selkeä valtaosa myös terveydentilaansa huonona pitävistä sopeutuu kuitenkin eläke-aikaan joka tapauksessa hyvin helposti, ei terveydentilakaan ole ratkaiseva eläke-aikaan sopeutumista ohjaileva tekijä.

Sopeutumisen havaittiin vaihtelevan jossain määrin myös ammattiryhmittäin, kun käytettiin ammattien pääluokittaista ryhmitystä. Aineisto ei antanut kuitenkaan tässä mahdollisuutta yhteyden tarkempaan analyysiin. Työn jätön ja ammattiryhmittelyn yhteyteen palataan kuitenkin vielä tuonnempana.

Sopeutuminen ei ollut yhteydessä muihin tutkittuihin taustatekijöihin. Tällaisia tekijöitä olivat vastaajien ikä, eläkkeelläolo-aika, siiviillisäätty, aktiiviaikaisen työn eräät piirteet, vastaajien mainitsema tärkein eläkkeelle siirtymisen syy ja eläkeasioita koskeva lisätiedon tarve. Erityisen kiinnostavaa tässä oli se, että eläkkeelläoloaika ei vaikuttanut mitenkään sopeutumiseen. Tulos oli sama käytettiinpä eläkkeelläolon rajavuosina yhtä tai kahta vuotta. Sopeutuminen ei vaihdellut myöskään vastaajien iän mukaan (ikäryhmissä 55-59- ja 60-64-vuotiaat).

6. SOPEUTUMISASTEIKON ERILLISKYSYMYKSET JA NIIDEN TAUSTAA

6.1. Mielipide työn jättämisestä ja eläkkeelle siirtymisestä

Sopeutumisasteikon ensimmäinen osakysymys mittasi mielipidettä työn jättämisestä, tarkemmin ottaen työn jättämisen tunnetta. Reaktoita kysymykseen pyydettiin viisiportaisen luokituksen avulla (ks. kysymys 14). Vastausjakautumassa ei ollut merkitseviä eroja sukupuolen ja ikäryhmän mukaan. Sensijaan löytyi merkitsevä yhteys arvioon taloudellisesta toimeentulosta:

Taulukko 16. Mielipide työn jättämisestä taloudellisen toimeentulon mukaan (%)

YVE-eläkeläiset 55-64v

Työn jättö	Taloudellinen toimeentulo			
	Hyvä	Kohtalainen	Huono	Kaikki
Hyvin helppoa	48	46	37	44
Melko helppoa	48	38	28	36
Vaikea sanoa	-	5	14	7
Melko vaikeaa	4	9	17	10
Hyvin vaikeaa	-	2	4	3
Yhteensä (Lkm)	100 (23)	100 (358)	100 (133)	100 (514)

Suurin osa vastaajista on pitänyt työn jättämistä helppona, mutta vastaukset tähän yksittäiskysymykseen eivät ole kuitenkaan läheskään niin myönteisiä kuin sopeutumisasteikolla. Runsas kolmasosa vastaajista piti työn jättöä vain melko helppona ja noin joka viides eläkeläinen katsoi työn jättämisen vaikeaksi, tai on kannastaan epävarma. Vaikka sopeutuminen onkin ollut kokonaisuutena ottaen hyvin helppoa, näyttää itse työntöön lopettaminen tuottaneen vaikeuksia suhteellisen usein.

Taloudellisen toimeentulon yhteys työn jättämiseen on samansuuntainen kuin sen yhteys sopeutumiseen. Huono toimeentulo näyttää vaikeuttavan työnjättöä jossain määrin, ja hyvä toimeentulo taas liittyy usein työn jättämisen helppouteen. Huonon taloudellisen toimeentulon omaavistakin piti kuitenkin selvä enemmistö (65%) työnjättöä vähintään melko helppona.

Mielipide työn jättämisestä vaihtelee myös ammattiryhmittäin tilastollisesti merkitsevästi, kun ammattiryhmät luokitetaan neljään toisistaan erottuvaan ryhmään, eli myyntityöhön, palvelutyöhön, tekniseen työhön ja hallinto- ja toimistotyöhön sekä teolliseen työhön (ks.edellä kohta 4). Jakautumat on esitetty liitetaulukossa IVa. Siitä havaitaan, että ammattiryhmittäinen mielipiteiden vaihtelu ei ole tämän ryhmittelyn puitteissa aivan säännönmukaista. Näyttäisi kuitenkin siltä, että työn jättäminen on ollut teollisen työn ryhmässä jossain määrin helpompaa kuin muissa ryhmissä.

Mielipide eläkkeelle siirtymisestä on hyvin yhdenmukainen, kuten seuraavasta taulukosta ilmenee.

Taulukko 17. Mielipide eläkkeelle siirtymisestä sukupuolen mukaan (%)
YVE-eläkeläiset 55-64v

Eläkkeelle siirtyminen	Miehet	Naiset	Kaikki
Hyvin miellyttävää	38	56	47
Melko miellyttävää	42	31	36
Vaikea sanoa	12	9	11
Melko epämiellyttävää	7	3	5
Hyvin epämiellyttävää	1	1	1
Yhteensä (Lkm)	100 (269)	100 (251)	100 (520)

Eläkkeelle siirtyminen on koettu varsin miellyttäväksi tapahtumaksi. Naiset pitävät eläkkeelle siirtymistä vielä miellyttävämpänä kuin miehet. Ikäryhmät ovat asiasta varsin yksimielisiä.

6.2. Eläkkeelläolo odotuksiin verrattuna ja käsitys elämäntilanteesta

Myönteistä kuvaa täydentää edelleen kysymykseen 19 saadut vastaukset. Siinä vastaajia pyydettiin vertaamaan eläkkeelläoloaan niihin mielikuviin, joita heillä oli asiasta vielä työssä ollessaan.

Taulukko 18. Eläkkeelläolo verrattuna aktiivivaikeuksiin odotuksiin sukupuolen mukaan (%)
YVE-eläkeläiset 55-64v

Eläkkeelläolo/
odotukset

	Miehet	Naiset	Kaikki
Parempaa	24	41	32
Samanlaista	53	44	49
Huonompaa	7	2	4
Vaikea sanoa	16	13	15
Yhteensä	100	100	100
(Lkm)	(268)	(255)	(523)

Noin puolet vastaajista katsoo eläkeajan olleen sellaista kuin he kuvittelivatkin sen olevan vielä työssä ollessaan. Silloin, kun eläke aika ei vastaa odotuksia, se on tavallisesti odotettua parempaa. Näin tuntee vastaajista noin joka kolmas. Erityisesti naiset kokevat eläkkeelläolon odotettua parempana. Miesten ja naisten ero oli suurin nuoremmissa eläkeläisryhmässä, eli erityisesti 55-59-vuotiaat naiset ovat kokeneet jostain syystä eläkkeelle siirtymisessä jotain odottamattoman hyvää.

Sopeutumisasteikon neljännessä erilliskysymyksessä tiedusteltiin vastaajien käsitystä heidän nykyisestä elämäntilanteestaan. Vastausjakautuma oli johdonmukaisesti myös tässä varsin vino myönteiseen suuntaan, ts. YVE-eläkeläiset ovat nykyiseen elämäntilanteeseensa varsin tyytyväisiä. Yhtä johdonmukaisesti naiset olivat tilanteeseen vielä tyytyväisempiä kuin miehet (ks. Liite IVb).

Käsitys nykyisestä elämäntilanteesta oli yhteydessä myös taloudelliseen toimeentuloon. Toimeentuloaan huonona pitävät ovat muita tyytymättömiä, mutta siitä huolimatta kolme neljäsosaa heistäkin on elämäntilanteeseensa vähintään melko tyytyväisiä. Samalla kannalla on toisaalta jokainen toimeentuloaan hyvänä pitävä (Liite IVc). Kysymystä elämäntilanteesta tarkastellaan vielä tuonnempana kohdassa 9.

7. HYVINVOINTITEKIJÖIDEN MUUTOKSET JA YHTEYDET

7.1. Hyvinvointitekijöiden muutokset

Tässä kappaleessa tarkastellaan YVE-eläkeläisten tilannetta muutaman keskeisen hyvinvointitekijän valossa. Kysymyksessä 26 tiedusteltiin taloudellisen tilanteen, terveydentilan, ihmissuhteiden ja mielialan mahdollisia muutoksia eläkkeelle siirtymisen seurauksena. Aikaisemmista tutkimuksista tiedetään, että tällaiset tekijät ovat merkittäviä eläkkeelle siirtymisen yhteydessä (ks. kohta 3 edellä).

Hyvinvointitekijöiden muutokset ovat itse asiassa melko suuria ja osin myös yllättäviä, kuten seuraava taulukko osoittaa:

Taulukko 19. Hyvinvointitekijöiden muutos eläkkeelle siirtymisen jälkeen (%)

YVE-eläkeläiset 55-64v

	Muuttunut paremmaksi	Pysynyt samanlai- sena	Muuttunut huonommaksi	Yht. (Lkm)
Taloudellinen toimeentulo	2	37	61	100 (512)
Terveydentila	25	56	19	100 (513)
Ihmissuhteet	15	80	5	100 (497)
Mieliala	46	47	7	100 (506)

Suurin muutos tapahtui taloudellisessa toimeentulossa, joka huononi usein. Eläkkeelle siirtyminen siis heikensi monen henkilön hyvinvointia tässä suhteessa. Toimeentulo pysyi samanlaisena vain runsaalla kolmasosalla eläkeläisistä. Vaikka vastaajat todella huomasivat toimeentulonsa heikentymisen, niin siitä huolimatta valtaosa heistä suhtautuu eläkkeelle siirtymiseen erittäin myönteisesti, kuten jo edellä todettiin. Tämä vahvistaa edelleen näkemystä siitä, että taloudellisilla toimeentulolla ei ole nykytilanteessa suurta merkitystä ajateltaessa työssä pysymisen ja eläkkeelle siirtymisen vaihtoehtoja.

Merkittävää on, että kaikki muut tekijät muuttuivat enemmän parempaan kuin huonompaan suuntaan. Ihmissuhteita lukuunottamatta on muiden tekijöiden kohdalla tapahtunut jonkinsuuntaista muutosta noin joka toisen vastaajan kohdalla.

Terveydentila muuttui molempiin suuntiin. Tämä havainto on samansuuntainen kuin aikaisemmin vanhuuseläkkeelle siirtyneistä saatu tulos (Forss 1982, 130). Terveydentilakin muuttui parempaan

suuntaan useammin kuin huonompaan. Se parani eläkkeelle siirtymisen jälkeen joka neljännellä vastaajalla ja huononi vain lähes viidesosalla eläkeläisistä.

Ihmisuhteet ovat muuttuneet vähiten, eli vain joka viidennellä eläkeläisellä. Muutos on tapahtunut tässäkin tekijässä yleensä myönteiseen suuntaan. Samansuuntainen tulos saatiin myös aikaisemmin vanhuuseläkkeelle siirtyneitä koskeneessa tutkimuksessa (Forss 1982, 189).

E erityisen merkittävää on mielialan paraneminen peräti lähes puolella vastaajista. Tämä tulos sopii hyvin yksiin edellä havaitun erinomaisen eläketahumaan sopeutumisen kanssa. Hyvin kiinnostavaa olisi tietää, mistä kaikesta näin huomattava mielialan koheneminen voi johtua. Lisätietoa siitä saadaan tuonnempana mielialakysymyksen taustan tarkastelussa.

7.2. Hyvinvointitekijöiden yhteydet

Yhteystarkastelussa laskettiin aluksi kaikkien ns. päämuuttujien, eli sopeutumisasteikon osakysymysten ja hyvinvointitekijöiden korrelaatiot toisiinsa. Korrelaatioiden perusteella on mahdollista tehdä joitakin johtopäätöksiä hyvinvointitekijöiden keskinäisistä yhteyksistä ja niiden yhteyksistä sopeutumisasteikon kysymyksiin. Korrelaatioiden tarkastelussa on huomattava mm., että niiden arvot ovat yhteiskuntatieteellisissä tutkimuksissa yleensä verraten alhaisia. Tarkastelua helpottaa korrelaatiotaulukoissa esitetyt korrelaatioiden merkitsevyyssarvot. Korrelaatiomatriisi esitetään liitetaulukossa IVD.

Analyysissa tutkittiin melko laajasti myös kunkin em. hyvinvointitekijän yhteyksiä varsinaisiin ns. taustamuuttujiin, kuten sukupuoleen, ikään, siviilisäättyyn, eläkkeelläoloaikaan, taloudelliseen toimeentuloon, eräisiin työn piirteisiin jne. Tarkoituksena oli laajentaa joiltakin osiltaan hyvinvointimuuttujien kuvausta. Tutkituista taustatekijöistä tarkastellaan seuraavassa lähemmin vain sellaisia, jotka olivat merkitsevässä yhteydessä hyvinvointiin.

7.2.1. Taloudellisen toimeentulon muutoksen yhteydet

Taloudellisen toimeentulon muutos ei riipu kovinkaan vahvasti muista korrelaatiomatriisin ns. päämuuttujista. Jonkinasteinen yhteys sillä tosin on mielialaan ja lisäksi terveydentilaan. Toimeentulon muutoksen yhteys mielipiteeseen työn jätöstä ja elämäntilanteesta vahvistaa jo edellä em. kysymysten taustatarkastelussa havaittuja yhteyksiä. Toimeentulon muutos vaikuttaa jonkin verran, joskaan ei vahvasti, työn jättämistä ja yleistä elämäntilannetta koskeviin tuntemuksiin.

Toimeentulon muutos on riippumaton myös useista varsinaisista taustatekijöistä. Niinpä se ei vaihdellut esimerkiksi sukupuolen tai iän mukaan. Prosenttijakautumien tarkastelu osoitti kuitenkin, että siviilisäätty näyttäisi olevan jonkinlaisessa yhteydessä toimeentulon muutokseen. Ryhmässä "eronneet tai asumuserossa olevat" katsoi 79% vastaajista toimeentulonsa huonontuneen eläk-

keelle siirryttäessä, kun vastaava osuus muissa siviilisäädyn mukaisissa ryhmissä vaihteli välillä 55-58%.

Toimeentulon muutos vaihteli myös ammattiryhmittäin, mikä näkyi suhteellisten osuuksien melkoisina eroina vastausvaihtoehdossa "toimeentulo muuttunut huonommaksi". Seuraavassa asetelmassa on esitetty eräiden työssäoloaikaisten ammattiryhmien edustajien suhteelliset osuudet tuossa vastausvaihtoehdossa. Ryhmien kokoroista yms. seikoista johtuen ei asetelmasta voi tehdä kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Prosenttilukujen selkeät erot kuitenkin vähintäänkin viittaavat ammattiryhmittäisten erojen olemassaoloon.

Asetelma: Eräisiin ammattiryhmiin kuuluvien suhteelliset osuudet (%) vastausvaihtoehdossa "taloudellinen toimeentulo muuttunut huonommaksi":

		(lkm)
Kuljetus-, liikennetyö	84	(25)
Kaupallinen työ	69	(61)
Palvelutyö	68	(62)
Elintarvike-, kemian teoll.työ	68	(84)
Tekstiili-, metallityö	53	(114)
Tekninen- ja hallinto- ja toimistotyö	48	(66)
Maa- ja metsätal.työ	30	(20)

7.2.2. Terveydentilan muutoksen yhteydet

Terveydentilan muutoksella on merkisevä ja melko vahva yhteys mielialan muutokseen ja elämäntilanteen kokemiseen (ks. Liite IVD). Nämä yhteydet ovat tietenkin myös varsin luonnollisia. Havainto on samansuuntainen kuin aikaisemmin Suomessa eläkeikäisten tyytyväisyyttä koskeneessa tutkimuksessa saatu tulos (Karjalainen 1984, ss. 89 ja 94-96). Terveydentilan muutoksen edellisiä heikompi, mutta kuitenkin tilastollisesti merkitsevä yhteys mielipiteeseen eläkkeelläolosta odotuksiin verrattuna kannattaa myös huomioida.

Terveydentila on parantunut naisilla merkitsevästi useammin kuin miehillä eläkkeelle siirtymisen jälkeen:

Taulukko 20. Terveydentilan muutos sukupuolen mukaan (%) YVE-eläkeläiset 55-64v

	Miehet	Naiset	Kaikki
Terveydentilan muutos			
Muuttunut paremmaksi	19	30	25
Pysynyt samanlaisena	59	53	56
Muuttunut huonommaksi	22	17	19
Yhteensä	100	100	100
(Lkm)	(265)	(248)	(513)

Terveydentilan muutos vaihteli myös iän ja eläkkeelläoloajan mukaan. Terveys huononi 60-64-vuotiailla eläkeläisillä useammin kuin 55-59-vuotiailla (24% ja 16%). Kaksi vuotta tai kauemmin eläkkeelläolleilla terveydentila huononi vastaavasti enemmän kuin alle kaksi vuotta eläkkeellä olleilla (26% ja 12%). On tietenkin mahdollista, että tämäkin ero johtuu itse asiassa vastaajien ikäerosta.

Yhteys siivilisäättyyn oli merkitsevä ja mielenkiintoinen. Eronneilla tai asumuserossa asuvilla terveydentila huononi enemmän kuin muissa ryhmissä. Terveydentila parani muita enemmän naimattomilla eläkeläisillä (Taulukko 21.).

Taulukko 21. Terveydentilan muutos siviilisäädyn mukaan (%)
YVE-eläkeläiset 55-64v

Terveydentilan	Naimaton	Naimi- sissa tai avol.	Eronnut tai asumus- erossa	Leski	Kaikki
Muuttunut paremmaksi	37	26	11	22	25
Pysynyt samanlaisena	55	56	54	56	56
Muuttunut huonommaksi	8	18	35	22	19
Yhteensä (Lkm)	100 (38)	100 (377)	100 (52)	100 (46)	100 (513)

Terveydentilan muutoksella oli merkitsevä yhteys myös taloudelliseen toimeentuloon. Huono taloudellinen toimeentulo liittyy systemaattisesti kokemukseen terveydentilan huononemisesta eläkkeelle siirryttäessä, ja käänteisesti hyvä toimeentulo liittyy terveydentilan paranemisen kokemiseen (Taulukko 22.).

Taulukko 22. Terveydentilan muutos taloudellisen toimeentulon mukaan (%)
YVE-eläkeläiset 55-64v

Terveydentilan muutos	Taloudellinen toimeentulo		
	Hyvä	Kohtalainen	Huono
Muuttunut paremmaksi	48	26	17
Pysynyt samanlaisena	35	59	51
Muuttunut huonommaksi	17	15	32
Yhteensä (Lkm)	100 (23)	100 (355)	100 (130)

7.2.3. Ihmissuhteiden muutoksen yhteydet

Ihmissuhteiden muutos on yhteydessä mielialan muutokseen, mikä on luonnollinen, mutta samalla kiinnostava asia. Yhteys mielipiteeseen eläkkeelläolosta odotuksiin verrattuna on myös merkittävä ja jokseenkin vahva. Kun muistetaan, miten edellä ihmisten todettiin eläkkeelle siirryttäessä yleensä säilyneen hyvin ja usein jopa parantuneen, on lähellä tulkinta siitä, että tällä seikalla on ollut vaikutusta eläkeajan kokemiseen.

Ihmissuhteiden muutoksen lähes olemattomat korrelaatiot muihin sopeutumisasteikon kysymyksiin osoittaa toisaalta, ettei sillä ole juurikaan merkitystä eläkkeelle siirtymiseen liittyvässä asenneilmastossa yleensä. Ihmissuhteiden muutoksella ei ole merkittäviä yhteyksiä mihinkään tutkittuun varsinaiseen taustamuuttajaan. Tässä saatu tulos ihmisten suhteiden merkityksestä poikkeaa tähänastisesta yleisestä käsityksestä, jonka mukaan esimerkiksi työpaikan ihmisten suhteilla olisi jopa huomattavaa merkitystä eläkkeelle siirryttäessä. Saattaa olla, että niillä ei olekaan niin suurta merkitystä kuin on oletettu, tai poisjäävät ihmisten suhteet pystytään korvaamaan suhteellisen helposti jäljellejäävillä tai kokonaan uusilla ihmisten suhteilla eläkeaikana.

7.2.4. Mielialan muutoksen yhteydet

Mielialan muutos on toimeentulon muutosta lukuunottamatta vahvasti yhteydessä kaikkiin muihin tekijöihin. Kuten liitetaulukosta (Liite IVd) nähdään sillä on vahva yhteys mielipiteeseen elämäntilanteesta. Yhteydet eläkkeelle siirtymistä koskeviin mielipiteisiin ovat myös selkeitä. Näitäkin yhteyksiä voidaan pitää tavallaan luonnollisina, sillä myönteisen asenteen voi helposti kuvitella parantavan myös mielialaa ja helpottavan näin eläke-aikaan sopeutumista. Mielialan muutos on yhteydessä myös toimeen-

tulon muutokseen, mutta tuo korrelaatio on jo huomattavasti heikompi.

Mielialan muutos ei juuri vaihtelee varsinaisten taustatekijöiden mukaan. Sillä on kuitenkin selkeä merkitsevä yhteys taloudelliseen toimeentuloon:

Taulukko 23. Mielialan muutos taloudellisen toimeentulon mukaan (%)
YVE-eläkeläiset 55-64v

Mieliala	Toimeentulo			
	Hyvä	Kohta- lainen	Huono	Kaikki
Muuttunut paremmaksi	52	49	35	46
Pysynyt samanlaisena	44	45	52	47
Muuttunut huonommaksi	4	6	13	7
Yhteensä (Lkm)	100 (23)	100 (350)	100 (129)	100 (502)

Taulukosta nähdään, miten toimeentulonsa huonona kokeneet tuntevat mielialansa parantuneen muita harvemmin ja huonontuneen muita useammin.

Kiinnostava yksityiskohta oli aktiiviaikaisen työn yhden piirteen yhteys mielialaan. Työnsä henkisesti raskaaksi kokeneista (N=331) katsoi noin puolet (51%) mielialansa parantuneen, kun vastaava osuus ei-raskaassa työssä olleilla (N=129) oli 34%.

Ikä ja sukupuoli eivät olleet yhteydessä mielialan muutokseen koko aineistossa. Sensijaan ikäryhmän 55-59-vuotiaat naiset ilmoittivat miehiä useammin mielialansa parantuneen (55% ja 44%).

8. YVE-ELÄKELÄISTEN TYÖNTEKOHALUKKUUS JA ELÄKKEELLÄOLOON SOPEUTUMINEN

Tässä luvussa tarkastellaan eläkeläisten ehdollisen työnjatkohalukkuuden ja muun työntekohalukkuuden yhteyttä eläkeikaan sopeutumiseen sekä hyvinvointitekijöiden (taloudellinen toimeentulo, terveydentila, ihmissuhteet ja mieliala) muutokseen. Lisäksi tarkoituksena on selvittää, mitkä tekijät ovat mahdollisesti voimakkaimmin yhteydessä eläkeläisten työntekohalukkuuteen.

8.1. Ehdollinen työnjatkohalukkuus

Eläkeläisiltä kysyttiin, olisivatko he olleet halukkaita jatkamaan työntekoa jollakin seuraavista ehdoista: jos heille olisi järjestetty terveyttä edistävää kuntoutusta tai koulutusta, ulkoisia työolosuhteita (esim. likaisuus, meluisuus) olisi parannettu, työtehtäviä olisi kevennetty, työaika olisi lyhennetty tai joko työtehtäviä tai työpaikkaa olisi vaihdettu (kysymys 11.). Yksittäisten kysymysten vastausten tarkemmat jakaumat on esitetty seuraavassa taulukossa:

Taulukko 24. Ehdollinen työnjatkohalukkuus sukupuolen mukaan (%) YVE-eläkeläiset 55-64v

Olisi ollut halukas jatkamaan työntekoa eläkkeelle siirtymisen sijasta	Kyllä -vastausten %-osuus		
	Miehet	Naiset	Kaikki
Jos olisi saanut terveydentilaa edistävää kuntoutusta	17	16	17
Jos olisi saanut koulutusta	7	5	6
Jos ulkoisia työolosuhteita (esim. likaisuus, pölyisyys, meluisuus jne.) olisi parannettu	13	12	12
Jos työtehtäviä olisi kevennetty tai muulla tavalla muutettu	25	27	26
Jos työaika olisi lyhennetty tai järjestetty muulla tavalla sopivammaksi	12	17	15
Kokonaan toisessa työssä samalla työnantajalla	8	9	8
Kokonaan toisessa työpaikassa	5	5	5

Noin neljäs vastaajista olisi ollut halukas jatkamaan työntekoa, mikäli työtehtäviä olisi kevennetty. Myös muut työolosuhteisiin liittyvät tekijät olisivat vaikuttaneet melko usean eläkeläisen halukkuuteen jatkaa työntekoa: 15% olisi jatkanut työntekoa jos työaika olisi lyhennetty ja 12% jos työolosuhteita olisi parannettu. Työajan lyhentämisellä olisi ollut vaikutusta erityisesti naisten työhalukkuuteen.

Kuntoutuksen järjestäminen olisi vaikuttanut puolestaan 17%:lla halukkuuteen jatkaa työntekoa. Sen sijaan koulutuksen järjestäminen tai työtehtävien tai työpaikan vaihtaminen ei olisi vaikuttanut mainittavasti eläkeläisten työhalukkuuteen.

8.2. Ehdollisen työjatkohalukkuuden yhteydet

Ehdollisen työnjatkohalun kysymyksestä muodostettiin dikotominen (kaksiluokkainen) summamuuttuja. Ensimmäisen ryhmän vastaajat (työnjatkohalukkaat) ovat niitä, jotka olisivat olleet halukkaita jatkamaan työntekoa eläkkeelle siirtymisen sijasta yhdellä tai useammalla edellisessä luvussa luetelluista ehdoista. Toisen ryhmän vastaajat (työnjatkohaluttomat) eivät olisi olleet halukkaita jatkamaan työntekoa millään luetelluista ehdoista.

Noin kolmannes (36%) vastaajista olisi ollut halukas jatkamaan työntekoa jollain ehdolla. Yli puolet vastaajista (64%) ei olisi ollut halukas jatkamaan työntekoa millään ehdolla.

Ehdollinen työnjatkohalu on selvästi yhteydessä siihen, kuinka hyvin eläkeläiset ovat sopeutuneet eläke-aikaan. Ne, jotka eivät olisi jatkaneet millään ehdolla työntekoa eivät olleet kokeneet työnjättämistä vaikeana ja eläkkeelle siirtyminen oli koettu miellyttäväksi (Liite Va ja Vb).

Hyvinvointitekijöistä (taloudellisen toimeentulon, terveydentilan, ihmissuhteiden ja mielialan muutos) ehdollinen työnjatkohalu on yhteydessä sekä terveydentilan ja mielialan muutokseen (Liite Vc). Niistä, joiden terveydentila on muuttunut paremmaksi, lähes puolet (46%) olisi ollut halukas jatkamaan työntekoa. Sen sijaan mielialan muutos näyttää vaikuttavan päinvastoin: peräti 63% niistä, joiden mieliala on muuttunut huonommaksi (N=38), olisi ollut halukas jatkamaan työntekoa.

Miesten ja naisten ehdollisessa työnjatkohalussa ei ole eroa. Myöskään kahden eri ikäryhmän (55-59-vuotiaat ja 60-64-vuotiaat) vastauksissa ei ole eroa. Vastaukset eivät eroa myöskään merkittävästi eläkeläisten siviilisäädyn mukaan. Tosin eronneissa tai asumuserossa olevissa on jonkin verran enemmän työhaluisia (44 %, N=52) kuin muissa siviilisäätiryhmissä.

Eläkkeellesiirtymisvuodella ei ole myöskään merkittävää yhteyttä työnjatkohalukkuuteen. Samoin ammattiryhmän ja taloudellisen toimeentulon merkitys ei ole huomattava. Eri työn piirteet eivät ole myöskään merkittävästi yhteydessä ehdolliseen työhalukkuuteen, mikä johtuu luultavasti pitkälti aineiston pienuudesta (N=525) sekä siitä että kysymykseen saatujen vastausten puuttuminen on hyvin yleistä (22% vastauksista puuttuu).

Sen sijaan eläkkeellejäämisen tärkein syy on yhteydessä ehdolliseen työhalukkuuteen (Taulukko 25.). Huonon terveyden vuoksi eläkkeelle jääneissä vain vajaa kolmannes (31%) olisi ollut halukas jatkamaan työntekoa jollain ehdolla. Toisaalta työn ruumiillisen tai henkisen raskauden vuoksi eläkkeelle siirtyneistä noin puolet olisi ollut halukas jatkamaan työntekoa jollain ehdolla.

Taulukko 25. Ehdollinen työnjatkohalukuus tärkeimmän eläkkeelle siirtymisen syyn mukaan (%)
YVE-eläkeläiset 55-64v

Tärkein eläkkeelle siirtymisen syy luokiteltuna

	Henki- sesti raskasta tai han- kalat ihmis- suhteet	Huono ter- veys	Ruumiil- lisesti raska- sta	Työn muutok- set ja auto- maatio	Työttö- myys tai Muu syy	Kaikki
Ehdollinen työhalu						
Ei olisi ollut halu- kas millään ehdolla	53	69	51	37	50	64
Olisi ollut halukas jollain ehdolla	47	31	49	63	50	36
Kaikki Lkm	100 (40)	100 (332)	100 (45)	100 (19)	100 (14)	100 (12) (462)

Terveydentilan määräävyys työnjatkohalukkuudelle näkyy myös kysymyksessä, jossa kysyttiin koettua terveydentilaa (Liite Vd). Huonona (melko huono tai erittäin huono) terveydentilaa pitävistä vain 29% olisi ollut halukas jatkamaan työntekoa jollain ehdolla. Sen sijaan kohtalaisena terveydentilaansa pitävissä on enemmän työhalukkaita (38%).

Diagnoosien (ensisijaisen) mukaan tarkastellen mielenterveyden häiriöitä sairastavissa (N=36) on jonkin verran enemmän ehdollisesti työhalukkaita (50%) kuin tuki- ja liikuntaelinten sairauksia (38%, N=293) tai verenkiertoelinten sairauksia (31%, N=81) tai hengitysteiden tauteja sairastavissa (32%, N=28).

Taustatekijöistä lisätiedon tarve liittyy ehdolliseen työnjatkohalukkuuteen siten, että työnjatkohaluisilla on enemmän tiedon-
tarvetta työntekomahdollisuuksista eläkkeellä oltaessa kuin työnjatkohaluttomilla (N=95) (Taulukko 26.). Muut erot ovat hyvin pieniä.

Taulukko 26. Lisätiedon tarve keskeisistä eläkkeelle siirtymiseen liittyvistä asioista ehdollisen työnjatkohalukkuuden mukaan (%) YVE-eläkeläiset 55-64v

Eläkkeelle siirtymisen yhteydessä olisi tarvinnut tietoja	Niiden vastaajien %-osuus, jotka olisivat olleet halukkaita jatamaan työntekoa jollain ehdolla	Niiden vastaajien %-osuus, jotka eivät olisi olleet halukkaita jatkamaan työntekoa millään ehdolla	(Lkm)
---	--	--	-------

Eläkevaihtoehtoista eli eri mahdollisuuksista siirtyä eläkkeelle	46	54	(101)
Eläkkeen määrästä	48	52	(140)
Työntekomahdollisuuksista eläkkeellä oltaessa	63	37	(95)

8.3. Potentiaalinen työntekohalukkuus

Potentiaalista työntekohalukkuutta mitattiin seuraavilla kolmella kysymyksellä: valmius osa-aikaeläkkeeseen (lyhennetty työaika yhdistettynä osaeläkkeeseen) (kysymys 12.), tämän hetkinen ansiotyönteko (kysymys 23.) ja halukkuus tehdä jotain ansiotyötä tai lisätä tämän hetkistä työpanosta (kysymys 25.).

Vain 5% YVE-eläkeläisistä ilmoittaa, että olisi ollut valmis osa-aikaeläkkeeseen (Taulukko 27.). Tosin joka neljäs (21%) ei ota kantaa kysymykseen. Miesten ja naisten vastauksissa ei ole merkittävää eroa. Vastauksissa ei ole eroa myöskään ikäryhmittäin (55-59-vuotiaat ja 60-64-vuotiaat).

Taulukko 27. Osa-aikaeläkevalmius sukupuolen mukaan (%)
YVE-eläkeläiset 55-64v

	Miehet	Naiset	Kaikki
Osa- aikaeläkeval- mius			
Kyllä	4	6	5
Vaikea sanoa	18	23	21
Ei	78	71	74
Kaikki	100	100	100
Lkm	(264)	(250)	(514)

Myös tällä hetkellä ansiotyötä tekevien osuus on hyvin pieni, vain 7%. (Taulukko 28.). Tosin YVE-eläkkeen ehtona on, että sen aikana saa tehdä ansiotyötä hyvin vähän. Miehet ja naiset tekevät yhtä harvoin töitä. Merkittävää eroa ei ole myöskään nuorempien ja vanhempien (55-59-vuotiaat ja 60-64-vuotiaat) eläkeläisten välillä.

Taulukko 28. Ansiotyönteko sukupuolen mukaan (%)
YVE-eläkeläiset 55-64v

	Miehet	Naiset	Kaikki
Ansiotyönteko			
Kyllä	6	7	7
Ei	94	93	93
Kaikki	100	100	100
Lkm	(265)	(254)	(519)

Myöskään ansiotyöhalukkuus tai tämän hetkisen työpanoksen lisäämishalukkuus ei ole kovin yleistä: vain 11% eläkeläisistä vastaa kysymykseen myönteisesti (Taulukko 29.). Miehistä on jonkin verran enemmän työhalukkaita kuin naisissa. Kahden ikäryhmän (55-59-vuotiaat ja 60-64-vuotiaat) välillä ei ole merkittävää eroa.

Taulukko 29. Työntekohalukkuus sukupuolen mukaan (%)
YVE-eläkeläiset 55-64v

	Miehet	Naiset	Kaikki
Työntekohalukkuus			
Kyllä	13	9	11
Vaikea sanoa	27	21	24
Ei	60	70	65
Kaikki	100	100	100
Lkm	(266)	(252)	(518)

8.4. Työntekohalukkuuden yhteydet

Seuraavassa tarkastellaan tarkemmin eläkeläisten työntekohalukkuuden (halukkuus tehdä ansiotyötä tai lisätä tämän hetkistä työpanosta) yhteyttä eläkeläisten eläkkeelläoloon liittyviin asenteisiin sekä taustatekijöihin (kysymys 25.) (Taulukko 29.).

Työntekohalukkuuden ja eläkeaikaan sopeutumisen yhteyttä on vaikeaa mitata, koska enemmistö eläkeläisistä on hyvin tyytyväisiä eläkkeellä olemiseen (83%). Vain 3% eläkeläisistä sanoo eläkkeellä olemisen olevan joko vaikeaa tai melko vaikeaa.

Hyvinvointitekijöiden (taloudellisen toimeentulon, terveydentilan, ihmissuhteiden ja mielialan muutosten) voidaan sen sijaan osoittaa olevan yhteydessä työntekohalukkuuteen. Niillä, joiden taloudellinen toimeentulo on muuttunut huonommaksi näyttää olevan enemmän työntekohaluja kuin niillä, joiden toimeentulo on parantunut (Liite Ve). Samoin niillä eläkeläisillä, joiden mieliala muuttunut huonommaksi (N=38) on enemmän työhalukkuutta kuin niillä, joilla se on parantunut.

Poikkeuksena edellisille muutoskysymyksille on terveydentila, sillä sen huononeminen näyttää vähentävän työntekohaluja.

Kuten jo edellä todettiin miehillä on työhalukkuutta jonkin verran enemmän kuin naisilla. Sen sijaan ikäryhmien välillä (55-59-vuotiaat ja 60-64-vuotiaat) ei löydy eroja työntekohalukkuudessa. Siviilisäädyltä ei ole muuta merkittävää yhteyttä työntekohalukkuuteen kuin, että eronneet tai asumuserossa olevat ovat lievästi halukkaampia (20%) työntekoon kuin muut (kaikki 11%).

Eläkelläoloaika ei ole merkittävästi yhteydessä työntekohalukkuuteen. Eikä myöskään ammattiryhmä tai eläkeläisen arvio taloudellisesta toimeentulostaan. Työn piirteet eivät ole merkittävästi yhteydessä työhalukkuuteen, mikä voi liittyä aineiston pienuuteen (N=525) sekä kysymykseen vastaamatta jättäneiden suureen osuuteen (22%).

Tärkeimmän eläkkeelle jäämisen syyn ja työhalukkuuden välillä ei ole myöskään merkittävää yhteyttä (Liite Vf). Tosin tässäkin voidaan todeta terveydentilan merkitys: huonon terveyden vuoksi eläkkeelle jääneistä vain 9% olisi halukas lisäämään työpanostaan.

Terveydentilan voimakas yhteys työhalukkuuteen (samoin kuin ehdollisessa työnjatkohalukkuudessa) näkyy kysyttäessä eläkeläisten arviota omasta terveydentilastaan (Taulukko 30.). Hyvänä terveydentilaa pitävissä on lähes kolmasosa (28%) sellaisia, joilla on työhalukkuutta (N=50). Huonona terveyttä pitävissä työhaluisia on vain 7%.

Taulukko 30. Työntekohalukkuus terveydentilan mukaan (%)
YVE-eläkeläiset 55-64v

	Terveydentila			
	Hyvä	Kohta- lainen	Huono	Kaikki
Työntekohaluk- kuus				
Kyllä	28	10	7	11
Vaikea sanoa	26	26	18	24
Ei	46	64	75	65
Kaikki	100	100	100	100
Lkm	(50)	(338)	(126)	(514)

Diagnoosien mukaan tarkasteltuna tuki- ja liikuntaelinten sairauksia sairastavissa on työhaluttomia (68 %) jonkin verran enemmän kuin verenkiertoelinten sairauksia (58 %), hengitysteiden tauteja (57 %) tai mielenterveyden häiriöitä (53 %) sairastavissa.

Kysytty työhalukkuus on eri tavalla yhteydessä lisätiedon tarpeeseen keskeisistä eläkkeelle siirtymiseen liittyvistä asioista kuin ehdollinen työnjatkohalukkuus. Työhaluttomat ovat erityisen kiinnostuneita saamaan lisätietoja eläkevaihtoehdoista ja eläkkeen määrästä (Taulukko 31.). Ehdollisesti työhalukkaille oli puolestaan ominaista halu saada lisätietoja työntekomahdollisuuksista eläkkeellä oltaessa.

Taulukko 31. Lisätiedon tarve keskeisistä eläkkeelle siirtymiseen liittyvistä asioista työntekohalukkuuden mukaan (%)
YVE-eläkeläiset 55-64v

Eläkkeelle siirtymisen yhteydessä olisi tarvinnut tietoja	Niiden vastajien %-osuus, joilla on työntekohalukkuutta	Niiden vastajien %-osuus, joiden on vaikea sanoa, onko heillä työntekohalukkuutta	Niiden vastajien %-osuus, joilla ei ole työntekohalukkuutta	(Ikm)

Eläkevaihtoehdoista eri mahdollisuuksista siirtä eläkkeelle	19	30	51	(100)
Eläkkeen määräästä	14	30	56	(138)
Työntekomahdollisuuksista eläkkeellä oltaessa	29	38	33	(95)

8.5. Johtopäätöksiä

Työntekohalukkaiden osuudet eläkeläisistä ovat seuraavat: 36% olisi ollut halukas jatkamaan työntekoa jollakin ehdolla esim. kuntoutuksen tai koulutuksen järjestämisellä tai työolosuhteiden parantamisella. Ansiotyöhalukkaita tai niitä, jotka olisivat halukkaita lisäämään tämänhetkistä työpanosta on 11% eläkeläisistä (24% eläkeläisistä ei osaa ottaa asiaan kantaa).

Muuttujien välisistä yhteyksistä voidaan ensiksi todeta ehdollisen työnjatkohalun olevan yhteydessä eläke-aikaan sopeutumiseen. Ne, jotka olivat kokeneet työnjättämisen ja eläkkeelle siirtymisen helpoksi eivät olisi olleet kovin halukkaita jatkamaan työntekoa millään ehdolla.

Hyvinvointitekijöiden muutoskysymyksistä terveydentilan muuttuminen on yhteydessä sekä ehdolliseen työnjatkohaluun että halukkuuteen tehdä ansiotyötä tai lisätä tämänhetkistä työpanosta. Terveydentilan paraneminen näyttää liittyvän suurempaan ehdolliseen työhaluun, mutta sen huononeminen liittyy puolestaan vähäiseen haluun lisätä omaa työpanosta.

Työllä on ilmeisesti merkitystä eläkeläisten yleiselle mielialalle, sillä työntekohalukkaita (sekä ehdollisesti että muuten työhalukkaita) on enemmän niissä, joiden mieliala on huonontunut. Myös taloudellisen toimeentulon huononeminen näyttää olevan yhteydessä työntekohaluun, ei tosin ehdolliseen työnjatkohaluun.

Miehillä on enemmän työntekohaluja (ei tosin ehdollista työhalua) kuin naisilla. Samoin eronneilla ja asumuserossa asuvilla on hieman enemmän työhaluja (sekä ehdollista että muuta) kuin muihin siviilisäätyryhmiin kuuluvilla.

Eläkeläiset, jotka arvioivat terveydentilansa huonoksi ovat vähemmän halukkaita työntekoon (sekä ehdollisesti että muuta) kuin terveydentilansa hyväksi arvioivat. Terveydentila suuri merkitys näkyy myös tarkasteltaessa ehdollista työnjatkohalukkuutta eläkkeelle siirtymisen syyn mukaan, sillä huonon terveydentilan takia eläkkeelle siirtyneissä on vähemmän työhalukkaita kuin muista syistä eläkkeelle siirtyneissä.

Sen sijaan työn ruumiillisen tai henkisen raskauden takia eläkkeelle siirtyneillä on huomattavan paljon ehdollista työhalua, kuten sanottua puolet olisi ollut halukas jollain ehdolla jatkamaan työntekoa.

Terveydentila näyttää siis olevan hyvin määräävä tekijä eläkeläisten työntekohaluille (sekä ehdolliselle että muulle työhalulle). Huono terveydentila näyttää vievän työhalut tehokkaasti.

Eläkeläisten arvio omasta taloudellisesta toimeentulosta ei ole yhteydessä työntekohalukkuuteen, tosin taloudellisen toimeentulon huononeminen on yhteydessä haluun lisätä omaa työpanosta. Lisäksi työnteolla näyttää olevan merkitystä eläkeläisten yleiselle mielialalle, sillä mielialan huononeminen liittyy halukkuuteen lisätä omaa työpanosta.

Erityisen mielenkiintoinen on ehdollisen ja muun työhalun ja lisätiedon tarpeen (eläkevaihtoehdoista, eläkkeen määrästä ja työntekomahdollisuuksista eläkkeellä oltaessa) yhteys. Ehdollisesti työhaluiset haluavat erityisesti lisätietoja työntekomahdollisuuksista eläkkeellä oltaessa ja toisaalta tällä hetkellä työhaluttomat ovat hyvin kiinnostuneita eläkevaihtoehdoista ja eläkkeen määrästä, mikä viittaa heidän voimakkaaseen eläkesuuntautuneisuuteensa.

9. ELÄKELÄISTEN JA TYÖSSÄOLEVIEN VERTAILUA

Seuraavassa vertaillaan YVE-eläkeläisten ja samanikäisten vielä työssäolevien vastauksia neljään samanlaiseen kysymykseen. Kysymys elämäntilanteesta liittyy eläke-aikaan sopeutumiseen. Terveystila ja tässä uutena kysymyksenä käsiteltävä "tekemisen riittävyys" ovat hyvinvointialueen kysymyksiä. Kysymys eläketietoa koskevasta lisätiedon tarpeesta on erillinen, kiinnostava vertailukohde.

9.1. Elämäntilanne

Kysymystä nykyisestä elämäntilanteesta käsiteltiin jo edellä eläkeläisten osalta. Tällöin todettiin mm. vastausjakauman olevan hyvin vino myönteiseen suuntaan. Sama ilmiö on havaittavissa myös työssäolevien kohdalla:

Taulukko 32. YVE-eläkeläisten ja työssäolevien mielipide nykyisestä elämäntilanteestaan ikäryhmittäin (%)

Mielipide elämäntilanteesta	55-59v.		60-64v.		Kaikki	
	Eläkel.	Työssä	Eläkel.	Työssä	Eläkel.	Työssä
Hyvin tyytyväinen	27	11	34	17	29	12
Melko tyytyväinen	62	68	53	68	59	68
Vaikea sanoa	7	8	8	7	8	8
Melko tyytymätön	4	10	5	6	4	9
Hyvin tyytymätön	-	3	0	2	0	3
Yhteensä (Lkm)	100 (308)	100 (405)	100 (216)	100 (103)	100 (524)	100 (508)

Vastausten kasautuminen myös työssäolevilla myönteisiin vaihtoehtoihin saattaa merkitä sitä, että tähän kysymykseen on ollut ylipäänsä vaikea vastata kielteisesti. Voidaanhan otaksua, että ihmisen on vaikea tunnustaa elämäntilanteensa ajautumista ongelmalliseksi. Toisaalta tilanne voi olla yhtä hyvin todella sellainen kuin taulukon luvuista nähdään.

Eläkeläisten mielipide elämäntilanteestaan on joka tapauksessa myönteisempi kuin työssäolevien. Tämä näkyy erityisesti jakautumien myönteisessä ääripäässä ja toisaalta kielteisissä vaihtoehtoissa. Eläkeläisten työssäolevia suurempi tyytyväisyys näkyy erikseen kummassakin ikäryhmässä ja myös erikseen miehillä ja naisilla. Kun "hyvin tyytyväisiä" ja toisaalta "tyytymättömiä" eriteltiin samanaikaisesti ikäryhmän ja sukupuolen mukaan havait-

tin, että elämäntilanteeseensa tyytyväisimpiä ovat 60-64-vuotiaat eläkeläisnaiset. Tilanteeseensa tyytymättöimpiä taas ovat työssäolevat 55-59-vuotiaat miehet. Jostain syystä 60-64-vuotiaat työssäolevat miehet ovat selvästi nuorempaa ikäryhmää tyytyväisempiä.

9.2. Terveydentila

Toinen kiinnostava eläkeläisille ja työssäoleville esitetty rinnakkaiskysymys oli suora arvio terveydentilasta haatatteluhetkellä.

Taulukko 33. YVE-eläkeläisten ja työssäolevien terveydentila ikäryhmittäin (%)

Terveydentila	55-59 v.		60-64 v.		Kaikki	
	Eläkel.	Työssä	Eläkel.	Työssä	Eläkel.	Työssä
Erittäin hyvä	0	7	0	6	0	7
Melko hyvä	7	27	13	38	9	29
Kohtalainen	66	50	64	42	66	48
Melko huono	23	15	19	10	21	14
Erittäin huono	4	1	4	4	4	2
Yhteensä (Lkm)	100 (308)	100 (405)	100 (212)	100 (104)	100 (520)	100 (509)

YVE-eläkeläisten terveydentila on selvästi huonompi kuin samanikäisten työssäolevien, kuten odottaa sopiikin. Ero näkyy erityisesti hyvän terveydentilan kohdalla. Huonon terveydentilan vaihtoehtoissa ryhmien ero näkyy myös, mutta se ei ole näissä vaihtoehtoissa enää niin jyrkkä kuin terveydentilan positiivisessa päässä. Huonon terveydentilan kohdalla on eläkeläisten ja työssäolevien prosenttiosuuksien ero vain 9-11, sillä huonon terveydentilan omaavia on työssäolevissakin suhteellisen paljon.

Ikäryhmien välillä on mielenkiintoinen ero kummassakin vastaajaryhmässä. Vanhempien vastaajien terveydentila näyttää yllättäen paremmalta kuin nuorempien.

Tutkimuksen toisessa osaraportissa jo todettiin, että miesten ja naisten terveydentilassa ei ole olennaisen suuria eroja (Gould, Takala ja Lundqvist 1991). Johtopäätös pätee myös em. ikäryhmissä kuitenkin niin, että ikäryhmän 60-64-vuotiaat työssäolevissa naisissa on hyvän terveyden omaavia yhteensä yli puolet (55%), kun vastaavassa miesryhmässä tällaisia vastaajia oli noin kolmasosa (34%).

9.3. Toiminnan ja tekemisen riittävyys

Aktiivisuus, mielekäs toiminta ja "tekeminen" on yksi keskeinen hyvinvointitekijä. Useiden asiantuntijoiden mukaan sillä on erityistä merkitystä juuri eläkkeelle siirtymisen yhteydessä, koska jatkuvan passiivisuuden ja joutenolon katsotaan olevan pitemmän päälle myös eläkelläiselle haitallista. Tällaisen alueen riittävä kartoitus jonkin ihmisryhmän osalta vaatisi useita tietoja. Tässä oli mahdollista tehdä asiasta vain yksi kysymys, jossa eläkeläisiltä tiedusteltiin toiminnan ja tekemisen riittävyyttä nyt eläkeaikana (kysymys 22.). Työssäolevilta kysyttiin samaa asiaa erityisesti vapaa-ajan suhteen.

Vastaajat ottivat asiaan kantaa sinänsä melko jyrkän kahtiajaon avulla, ts. vastaamalla kysymykseen 'kyllä' tai 'ei'. Kysymyksen muotoilu ei myöskään sisällä tarkempaa määrittystä siitä, mitä kaikkea toimintaa ja tekemistä siinä tarkoitetaan, eikä siitä, mikä on "riittävää", sillä se jätettiin vastaajien oman arvioinnin varaan.

Joka tapauksessa osoittautui, että toimintaa ja tekemistä tuntuu vastaajien mielestä todella riittävän, kuten seuraavasta asetelmasta ilmenee.

Asetelma: 55-64- vuotiaat vastaajat, joiden mielestä heillä on riittävästi toimintaa ja tekemistä (%)

Työssäolevat miehet	97
Työssäolevat naiset	95
Eläkeläiset naiset	93
Eläkeläiset miehet	91

Minkäänlaista "tyhjäkäynnillä" olemisen tunnetta ei siis juuri ilmoiteta olevan kummassakaan vastaajaryhmässä. Tulos vastaa joissakin aikaisemmissa selvityksissä saatuja viitteitä siitä, että ainakin suoralla kysymyksellä mitattuna valtaosa vastaajista kieltää ajankäytön olevan ongelma eläkeaikana (ks. esim. Forss 1982, 184).

9.4. Eläkkeelle siirtymiseen liittyvän lisätiedon tarve

Toimintaan liittyvä tieto, tai sen puuttuminen ohjaa tietenkin käyttäymistä eri tilanteissa. Tässä oli mahdollista tehdä eläkeläisille ja työssäoleville yksi moniosainen kysymys. Eläkeläisiltä kysyttiin, olisivatko he tarvinneet eläkkeelle siirtymisen yhteydessä enemmän tietoja eläkevaihtoehdoista, eläkkeensä määrästä, työssäolomahdollisuuksista eläkkeellä oltaessa tai jostain muusta eläkkeelle siirtymiseen liittyvästä asiasta (kysymys 29.). Vielä työssäolevia pyydettiin vastaavasti ar-

vioimaan, tietävätkö he mielestään tarpeeksi näistä asioista (kysymys 25.). Tällöin voidaan vertailussa työssäolevien vastaus "ei tiedä tarpeeksi" tulkita tarkoittavan sitä, että lisätiedon tarvetta on olemassa. Lisätiedon tarve eri vastaajaryhmissä on esitetty seuraavassa taulukossa 34.

Vielä työssäolevien ilmaisema lisätiedon tarve on todella suuri. Tulos vastaa likimain jo aikaisemmin työeläketiedon perillemenoaa koskevassa tutkimuksessa saatuja tuloksia. Esimerkiksi eläkkeen määränsä tunti tuon tutkimuksen mukaan suurin piirtein oikein vain noin joka kolmas vastaaja (Forss, Jääskeläinen 1986,44).

Yhtä epävarmat tiedot näyttävät olevan tämän tutkimuksen työssä olevilla vastaajilla myös eri eläkevaihtoehtoista ja varsinkin työntekomahdollisuuksista eläkeaikana. Työssäolevilla 60-64-vuotiailla näyttää olevan hieman paremmat tiedot kuin nuoremmalla ryhmällä.

YVE-eläkeläisillä on mahdollisuus saada jopa ennakkotieto tulevan eläkkeensä määrästä ennen eläkkeelle siirtymistä. He ovat tietenkin muutenkin joutuneet pakostakin harkitsemaan asioita enemmän kuin työssäolevat. Tämä näkyykin siinä, että heidän lisätiedon tarpeensa ovat ratkaisevasti vähäisemmät kuin työssäolevilla. Sitä kiinnostavampaa onkin havaita, että noin 30% eläkeläisistä on siirtynyt eläkkeelle enemmän tai vähemmän epätietoisina oman eläkkeensä määrästä. Noin viidesosa eläkeläisistä on lisäksi ollut epätietoinen eläkkeelle siirtymisen eri vaihtoehtoista ja työmahdollisuuksista eläkkeellä oltaessa.

Taulukko 34. YVE-eläkeläisten ja työssäolevien lisätiedon tarve keskeisistä eläkkeelle siirtymiseen liittyvistä asioista (%)

Niiden vastaajien
%-osuus, jotka olisivat
tarvinneet lisätietoja

	Eläkevaihto- ehdot	Eläkkeen määrä	Työnteko- mahdollisuus eläkkeellä oltaessa
55-59- vuotiaat:			
Eläkeläiset	20	28	20
Työssäolevat	66	65	71
60-64- vuotiaat:			
Eläkeläiset	23	31	20
Työssäolevat	55	63	61
Kaikki:			
Eläkeläiset	21	29	20
Työssäolevat	63	64	69

Taulukon tulokset antavat aihetta melkoiseen pohdiskeluun eläkevaihtoehtojen valinnan perusteista. Mitä seurauksia on ollut siitä, että eläkeratkaisun tiedollinen perusta on ollut näinkin heikko? Mitä vaikutuksia paremmilla tiedoilla olisi ehkä ollut ratkaisun

teossa? Ainakin osittain eläkkeelle siirrytään tiedollisesti "sokkona". Tiedon perillemenon tehostamiseen näyttäisi olevan edelleen aihetta.

10. YVE -ELÄLÄKELÄISEN NÄKÖKULMA; TIIVISTELMÄ JA POHDINTAA

Tämä raportti on 55-64-vuotiaita YVE-eläkeläisiä ja samanikäisiä työssäolevia koskevan tutkimuksen toinen osaraportti. Eläkeläisiä tarkastellaan muutamien keskeisten kysymysten avulla. Tarkoituksena oli selvittää YVE-eläkkeelle siirtymisen seurauksia.

Kuvauksen pääalueita ovat YVE-eläkeläisten asennoituminen ja sopeutuminen eläkkeelle siirtymiseen ja eläke-aikaan, sekä hyvinvointitekiäjien muutokset eläkkeelle siirryttäessä. Lisäksi analysoitiin em. seikkojen yhteyksiä toisiinsa ja eräisiin taustatekijöihin.

Raportin alussa kuvataan tutkitun eläkeläisjoukon rakennetta. Edelleen kuvataan eläkeläisten työntekohalukkuuden yhteyksiä eläke-aikaan sopeutumiseen. Raportin lopussa vertaillaan eläkeläisten ja vielä työssäolevien vastauksia neljään samanlaiseen kysymykseen.

Aineiston eläkeläisten keski-ikä on 59 vuotta. Noin puolet (48%) on ollut eläkkeellä alle 2 vuotta. Runsas enemmistö (83%) eläkeläisistä katsoo siirtyneensä eläkkeelle sopivan ikäisenä.

Eläkeläiset ovat olleet töissä keskimäärin 38 vuotta. Miehet ovat olleet naisia hieman kauemmin (6 vuotta) töissä. Käytetyn ammattiryhmittelyn mukaan lähes puolet eläkeläisistä on ollut teollisessa työssä, neljännes teknisessä työssä ja toimisto- ja hallintotyössä, viidennes palvelu ym. työssä ja 9% kaupallisessa työssä (naisia). Miehet ovat olleet naisia useammin teollisessa työssä.

Sopeutumista eläketapahtumaan mitattiin neljästä kysymyksestä muodostetun summa-asteikon avulla. Sen osioina olivat mielipiteet työn jätöstä ja eläkkeelle siirtymisestä, käsitys nykyisestä elämäntilanteesta ja kysymys eläkkeelläolosta työssäoloaikaisiin odotuksiin verrattuna.

Sopeutuminen eläketapahtumaan oli erittäin helppoa, sillä hieman yli 90% vastaajista sopeutuu eläke-aikaan vähintään "melko helposti". Jonkinasteisia sopeutumisvaikeuksia oli kokenut vain noin 3-4% vastaajista. Sopeutumisen helppoudesta johtuen voitiin jo tässä vaiheessa todeta, että se on ilmeisesti paljolti tutkituista tekijöistä pitkälle riippumaton ilmiö.

Sopeutumisasteikon erilliskysymysten tarkastelu tuotti tietenkin samantyyppisen tuloksen, joskin myönteisten ja kielteisten vaihtoehtojen osuus vaihteli jonkinverran kysymyksestä toiseen. Kuvaavaa on, että puolet eläkeläisistä katsoi eläkeajan vastaavan aktiiviajan odotuksia ja noin kolmasosa piti eläke-aikaa odotettua parempana. Kielteisimmän suhtauduttiin itse työn jättämiseen, jota pidettiin vaikeana suhteellisen usein.

Jonkinsuuntaista hyvinvointitekiäjien muutosta tapahtui ihmis-suhteita lukuunottamatta noin joka toisen eläkeläisen kohdalla. Merkittävää on myös se, että toimeentuloa lukuunottamatta hyvin-

vointi muuttui kaikilta muilta osiltaan enemmän parempaan kuin huonompaan suuntaan.

Suurin osa eläkeläisistä (61%) totesi taloudellisen toimeentulonsa huonontuneen eläkkeelle siirtymisen jälkeen. Entisenlaisena se säilyi vain runsaalla kolmanneksella (37%). Terveydentila muuttui molempiin suuntiin siten, että se parani joka neljännellä ja huononi joka viidennellä vastaajalla. Ihmissuhteet säilyivät suurimmalla osalla vastaajista (80%) samanlaisina. Muutokset tapahtuivat tässäkin yleensä parempaan suuntaan. Myönteisin muutos tapahtui mielialassa, joka parani lähes joka toisella vastaajalla.

Korrelaatiotarkastelut osoittivat mm., että taloudellisen toimeentulon muutos on yhteydessä työn jättämistä ja elämäntilannetta koskeviin tuntemuksiin. Terveydentilan muutos on yhteydessä mielialan muutokseen ja elämäntilanteen kokemiseen ja lisäksi mielipiteeseen eläkkeelläolosta odotuksiin verrattuna.

Ihmissuhteiden muutoksen yhteydet muihin tekijöihin olivat vähäisiä -tosin sen yhteydet mielialan muutokseen ja eläkkeelläolon kokemiseen ovat kiinnostavia. Mielialan muutos on yhteydessä sekä sopeutumiseen että hyvinvointitekijöiden muutoksiin.

Sopeutumisen ja hyvinvointitekijöiden yhteyksistä varsinaisiin taustatekijöihin todettiin seuraavaa:

Sukupuolella on merkitystä useassa kohdassa. Naiset sopeutuvat eläkeikaan vielä helpommin kuin miehet, kokevat eläkkeelle siirtymisen ja eläkeajan miehiä myönteisemmin ja katsovat terveydentilansa ja mielialansa parantuneen useammin kuin miehet.

Taloudellisella toimeentulolla on yhteys moneen tutkittuun kohtaan, kuten sopeutumiseen, elämäntilanteen kokemiseen ja terveydentilan muutokseen. Yhteydet ovat odotetun suuntaisia, ts. hyvä toimeentulo liittyy em. tekijöiden myönteisiin ja huono toimeentulo taas niiden kielteisiin puoliin.

Ikä ja eläkkeelläoloaika eivät sensijaan ole kovinkaan tärkeitä sopeutumista ja hyvinvointia säateleviä seikkoja. Ikä tosin on yhteydessä terveydentilaan ja sen muutoksen kokemiseen sekä lisäksi eläketiedon tarpeeseen. Sensijaan se ei ole yhteydessä muihin hyvinvointitekijöiden muutoksiin. Merkittävää on, että ikä ja eläkkelläoloaika eivät olleet yhteydessä eläkeikaan sopeutumiseen. Eläkkeelläoloajan yksittäinen yhteys toimeentulon muutoksen kokemiseen on myös kiinnostava.

Siviilisäädyllä oli kiinnostava yhteys terveydentilan ja toimeentulon muutoksiin. Terveydentila ja toimeentulo huononi eronneilla tai asumuserossa asuvilla useammin kuin muissa ryhmissä.

Ammattiryhmällä näytti olevan yhteys ainakin työn jättöä koskevaan mielipiteeseen ja toimeentulon muutokseen. Ammattiryhmittelyn yhteyksien tarkempi tutkiminen osoittautui tässä erityisen hankalaksi.

Erillinen, kiinnostava yksityiskohta oli havainto siitä, että mieliala parani erityisesti niillä, jotka olivat kokeneet aktiiviaikaisen työnsä henkisesti rasittavaksi.

Terveydentila on yhteydessä eläkeaikaan sopeutumiseen siten, että huono terveys ilmeisesti vaikeuttaa joissakin tapauksissa sopeutumista.

Työntekohalukkaiden osuus eläkeläisistä ei ole kovin suuri. Vain 11% eläkeläisistä olisi halukas tekemään jotain ansiotyötä tai lisäämään tämänhetkistä työpanostaan (tosin 24% ei osaa ottaa kantaa kysymykseen).

Toisaalta 36% eläkeläisistä olisi ollut halukas jatkamaan työntekoa jollakin ehdolla esim. jos heille olisi järjestetty kuntoutusta tai koulutusta tai heidän työolosuhteitaan olisi parannettu (= "ehdollinen työnjatkohalu"). Ehdollinen työnjatkohalu on yhteydessä eläkeaikaan sopeutumiseen. Ne, jotka olivat kokeneet työnjättämisen ja eläkkeelle siirtymisen helpoksi eivät olisi olleet kovin halukkaita jatkamaan työntekoa millään ehdolla.

Terveydentila on voimakkaasti yhteydessä eläkeläisten työntekohaluun (ehdolliseen työnjatkohaluun ja halukkuuteen tehdä ansiotyötä tai lisätä omaa työpanosta). Huono terveydentila vähentää luonnollisesti työhaluja.

Eläkeläisten arvio omasta taloudellisesta toimeentulosta ei ole yhteydessä työntekohalukkuuteen, tosin taloudellisen toimeentulon huononeminen liittyy ansiotyöhalukkuuteen tai haluun lisätä omaa työpanosta. Samoin mielialan huononeminen on yhteydessä suurempaan työntekohalukkuuteen (sekä ehdolliseen työnjatkohalukkuuteen että muuhun työntekohaluun).

Eläkeläisten ja samanikäisten työssäolevien vertailu neljän samanlaisen kysymyksen osalta osoitti ensinnäkin, että kummankin ryhmän vastaajat ovat hyvin tyytyväisiä nykyiseen elämäntilanteeseensa. Eläkeläiset ovat tilanteeseen vielä tyytyväisempiä kuin samanikäiset työssäolevat. Tämä näkyi erikseen kummassakin ikäryhmässä ja erikseen miehillä ja naisilla.

Suorat terveydentila-arviot osoittivat eläkeläisten terveydentilan olevan selvästi huonompi kuin työssäolevien. Selvimmin tämä ero näkyi hyvän terveydentilan omaavien osuuksien kohdalla. Merkittävää on kuitenkin, että huonon terveydentilan omaavia on työssäolevissakin suhteellisen runsaasti.

Toimintaa ja tekemistä tunntuu riittävän molemmissa vastaajaryhmissä. Vain noin joka kymmenes eläkeläismies ilmaisi tunteneensa tekemisen puutetta.

Työssäolevien lisätiedon tarve eläkkeelle siirtymiseen liittyvistä keskeisistä asioista on edelleen suuri. Valtaosa (55-71%) haluaisi nimittäin lisätietoja eläkevaihtoehtoista, tulevan eläkkeensä määrästä tai työntekomahdollisuuksista eläkkellä oltaessa. Aika monet eläkeläisetkin ovat siirtyneet eläkkeelle enemmän tai vähemmän heikoin tiedoin. Esimerkiksi eläkkeensä määrästä olisi eläkkeelle siirryttäessä halunnut lisää tietoja noin 30% eläkeläisistä. Tiedon perillemenon tehostamiseen todettiin näinollen olevan edelleen tarvetta.

"Ehdollisesti" työnjatkohaluisilla on erityisen paljon lisätiedon tarvetta työntekomahdollisuuksista eläkkeellä oltaessa. Toisaalta niillä, joilla ei ole tämänhetkistä työntekohalukkuutta

on lisätiedon tarvetta eläkevaihtoehdoista ja eläkkeen määrästä. Tämä viittaa siihen, että työntekohaluttomat eläkeläiset ovat hyvin eläkesuuntautuneita.

YVE tuottaa eläkemuotona tyytyväisiä eläkeläisiä. He sopeutuvat eläkeikaan erinomaisesti ja tuntevan hyvinvointinsa yleensä joko säilyvän ja usein myös paranevan eläkkeelle siirryttäessä. Sosiaalipoliittisesti eläkejärjestelmä toimii tässä suhteessa hyvin.

Vaikuttaa siltä, että eläkeläiset eivät ole tehneet eläkkeelle siirtymisestä päättäessään virhearviointia - siitäkin huolimatta, että tietomäärä eräistä keskeisistäkin seikoista on ollut osalla eläkeläisistä heikohko. Pikemminkin tilanne on ollut eläkeläisten itsensä kannalta katsoen päinvastainen - eläke-aika on koettu odotetun kaltaisena tai jopa sitä parempana.

Kaiken kaikkiaan näyttääkin siltä, että veto eläkkeelle on niin voimakas, että se on suhteellisen riippumaton monista tarkastelluista tekijöistä. Jos nykyiset eläkkeen myöntämisen kriteerit säilyvät edes suunnilleen samanlaisina, on melko todennäköistä, että osaan ihmisiä ei voida vaikuttaa siten, että heidän käsityksensä eläkkeelläolosta muuttuisi, vaan he hakeutuvat joka tapauksessa tilaisuuden tullen eläkkeelle.

Jos taas eläkkeen saamisen ehtoja tai eläkkeen määrää muutettaisiin jyrkästi, se vaikuttaisi epäilemättä tilanteeseen. Eläkehaluiset ihmiset pakotettaisiin tällöin pysymään työssä. On kuitenkin täysin mahdollista, että nyt eläkkeelle siirtyneet ihmiset edustavat sellaista osaa työvoimasta, joka on todella "kypsynyt" eläkkeelle, ja on siksi haluton ja monessa suhteessa kyvytön täysipainoiseen työssäkäyntiin. Pakkotilanteessa tällaiset ihmiset voivat pettyä ja turhautua ja yrittävät todennäköisesti etsiä uusia keinoja tavoitteensa toteuttamiseen. Paineet esimerkiksi työkyvyttömyyseläkkeelle saattavat tällöin hyvinkin kasvaa. Tarkoituksenmukaisempaa voisikin olla pyrkiä palkitsemaan eri tavoin työssä pysymistä - joko palkan avulla, työoloja kehittämällä tai kehittämällä ao. ihmisten eläketurvaa.

LÄHDEVIITTEET

- Ammattiluokitus 1987, Tilastokeskus Käsikirjoja Nro 14, uusittu laitos. Helsinki 1987.
- Forss, S.: Vanhuuseläkkeelle siirtyminen ja hyvinvointi.
Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 1982:2. Mänttä 1982.
- Forss, S. - Jääskeläinen, P.: Viesti, väline ja vaikutus.
Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 1986:3. Vammala 1986.
- Forss, S.: Eläkkeelle siirtymisen syitä ja seurauksia.
Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 1989:3. Helsinki 1990.
- Gould, R. - Takala, M. - Lundqvist, B.: Työ vai eläke.
Yksilöllisellä varhaiseläkkeellä olevien ja työssä
käyvien vertailu. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia
1991:1. Jyväskylä 1991.
- Karjalainen, P.: Vanhusten tyytyväisyydestä ja sen mittaamisesta.
SVT XXXII:99. Sosiaalisia erikoistutkimuksia. Helsinki
1984.

LIITTEET

LIITE I AMMATTIRYHMÄ

- a. Ammattiryhmittely sukupuolen mukaan (%), työssäkäyvät 55-64v
- b. Ammattiryhmittely (pisin ammatti) sukupuolen mukaan (%)

LIITE II TULOT

- a. Tuloluokka sukupuolen mukaan (%)
- b. YVE-eläkeläisten ja työssäkävien nettotulot puolison eläkkeelläolon mukaan (%) (kuvan laatinut Bo Lundqvist)
- c. YVE-eläkeläisten ja työssäkävien nettotulot puolison työssäkäynnin mukaan (%) (kuvan laatinut Bo Lundqvist)
- d. Yksinäisten YVE-eläkeläisten ja työssäkävien nettotulot (%) (kuvan laatinut Bo Lundqvist)

LIITE III SAIRASTAVUUS

- I diagnoosi sukupuolen mukaan (%)

LIITE IV Sopeutuminen eläketapahtumaan

- a. Työnjättämisen tunne ammattiryhmittelyn mukaan (%)
- b. Mielipide elämäntilanteesta sukupuolen mukaan (%)
- c. Mielipide elämäntilanteesta taloudellisen toimeentulon mukaan (%)
- d. Eläkkeelle sopeutuminen ja hyvinvointitekijöiden muutosten korrelaatiot

LIITE V EHDOLLINEN TYÖNJATKOHALUKKUUS JA MUU TYÖNTEKOHALUKKUUS

- a. Ehdollinen työnjatkohalukkuus työnjättämisen tunteen mukaan (%)
- b. Ehdollinen työnjatkohalukkuus eläkkeelle siirtymisen tunteen mukaan (%)
- c. Ehdollinen työnjatkohalukkuus hyvinvointitekijöiden muutoksen mukaan (%)
- d. Ehdollinen työnjatkohalukkuus terveydentilan mukaan (%)
- e. Työntekohalukkuus hyvinvointitekijöiden muutoksen mukaan (%)

f. Työntekohalukkuus tärkeimmän eläkkeelle siirtymisen syyn
mukaan (%)

LIITE VI

Osaraportissa käytetyt kyselylomakkeiden kysymykset

LIITE Ia
 Ammattiryhmittely sukupuolen mukaan (%)
 Työssäkäyvät 55-64v

Miehet Naiset Kaikki

Ammattiryhmit-
 tely

Myyntityö	-	15	7
Palvelutyö ym.	17	28	22
Tekninen työ ja hallinto- ja toimistotyö	43	33	38
Teollinen työ	40	24	33
Kaikki Lkm	100 (273)	100 (236)	100 (509)

LIITE Ib

Ammattiryhmittely (pisin ammatti) sukupuolen mukaan (%)
 YVE-eläkeläiset 55-64v

	Miehet	Naiset	Kaikki
Ammattiryhmittely			
Myyntityö	-	21	10
Palvelutyö ym.	20	23	22
Tekninen työ ja hallinto- ja toimistotyö	21	22	21
Teollinen työ	59	34	47
Kaikki Lkm	100 (261)	100 (232)	100 (493)

LIITE IIa
 Tuloluokka sukupuolen mukaan (%)
 YVE-eläkeläiset 55-64v

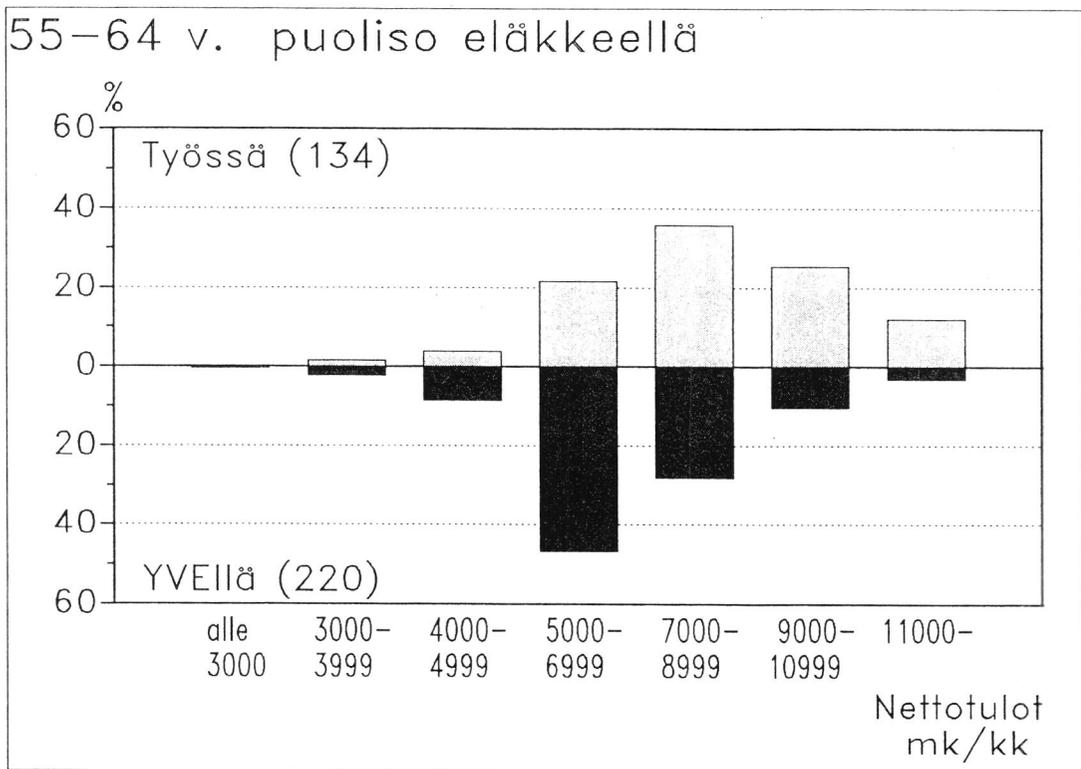
Miehet Naiset Kaikki

Tuloluokat

alle 3000mk	0	5	2
3000mk-3999mk	9	22	15
4000mk-4999mk	13	10	12
5000mk-6999mk	29	31	30
7000mk-8999mk	29	21	25
9000mk-10999mk	15	8	12
11000mk-12999mk	3	2	2
13000mk-14999mk	1	0	1
15000mk-19999mk	1	1	1
Kaikki	100	100	100
Lkm	(260)	(236)	(496)

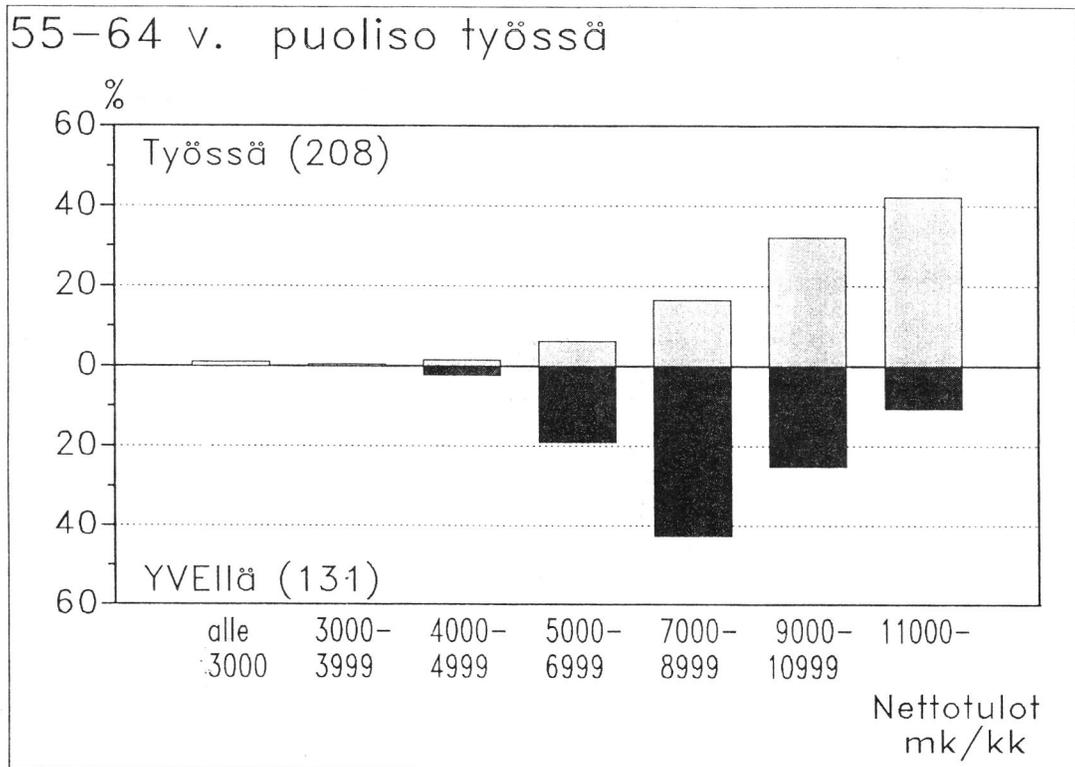
LIITE IIB

YVE-eläkeläisten ja työssäkäyvien nettotulot puolison eläkkeel-
läolon mukaan (%) (kuvan laatinut Bo Lundqvist)

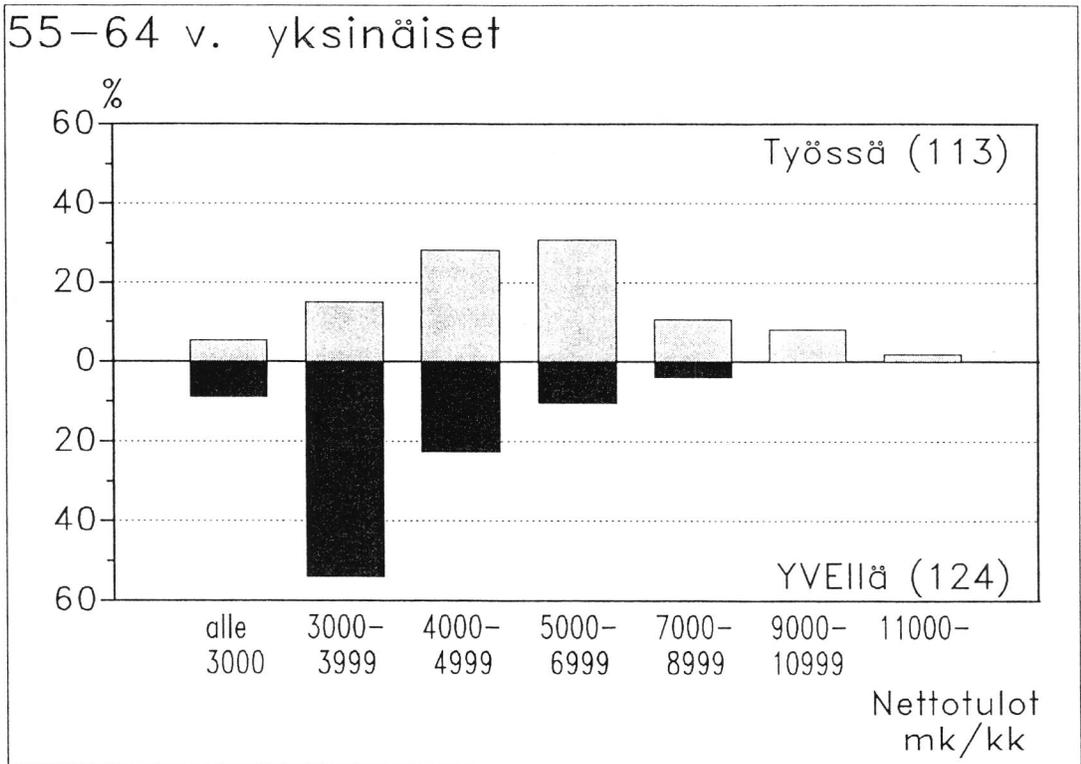
LIITE IIc

YVE-eläkeläisten ja työssäkävien nettotulot puolison työssäkävyn mukaan (%) (kuvan laatinut Bo Lundqvist)

LIITE IID

Yksinäisten YVE-eläkeläisten ja työssäkäyvien nettotulot (%)
(kuvan laatinut Bo Lundqvist)

LIITE III

I diagnoosi sukupuolen mukaan (%)
 YVE-eläkeläiset 55-64v

Miehet Naiset Kaikki

I diagnoosi

01. tartunta- ja loistaudit	2	2	2
02. kasvaimet	0	0	0
03. umpieritys- ja aineenvaihduntasairaudet sekä ravitsemus- ja immuunijärjestelmän häiriöt	3	4	3
04. vertamuodostavien elinten ja veren sairaudet	0	-	0
05. mielenterveyden häiriöt	6	8	7
06. hermoston ja aistimien sairaudet	2	4	3
07. verenkiertoelinten sairaudet	19	12	15
08. hengityselinten taudit	6	5	5
09. ruoansulatuselinten sairaudet	1	1	1
10. virtsa- ja sukupuolielinten taudit	1	1	1
12. ihon ja ihonalaiskudoksen taudit	0	1	1
13. tuki- ja liikuntaelinten sairaudet	53	59	56
14. synnynnäiset epämuodostumat	2	1	2
16. oireita ja epätäydellisesti määriteltyjä tapauksia	4	1	2
17. vammat ja myrkytykset	1	2	2
Kaikki	100	100	100
Lkm	(269)	(256)	(525)

LIITE IVa

Työnjättämisen tunne ammattiryhmittelyn mukaan (%)

YVE-eläkeläiset 55-64v

Ammattiryhmittely

	Myynti- työ	Palve- lu ym. työ	Tekninen työ ja hallin- to- ja toimis- työ	Teolli- nen työ	Kaikki
Työnjättämisen tunne					
Hyvin helppoa	38	46	37	48	44
Melko helppoa	42	28	42	35	35
Vaikea sanoa	4	9	4	8	7
Melko vaikeaa	10	9	17	8	11
Hyvin vaikeaa	6	8	-	1	3
Kaikki	100	100	100	100	100
Lkm	(48)	(107)	(124)	(242)	(522)

LIITE IVb

Mielipide elämäntilanteesta sukupuolen mukaan (%)

YVE-eläkeläiset 55-64v

Miehet Naiset Kaikki

Elämäntilanne

Hyvin tyytyväinen	25	34	29
Melko tyytyväinen	60	57	59
Vaikea sanoa	8	7	8
Melko tyytymätön	7	2	4
Hyvin tyytymätön	0	-	0
Kaikki Lkm	100 (269)	100 (256)	100 (525)

LIITE IVc

Mielipide elämäntilanteesta taloudellisen toimeentulon mukaan (%)
 YVE-eläkeläiset 55-64v

Elämäntilanne	Taloudellinen toimeentulo			
	Hyväna	Kohta- laine- na	Huono- na	Kaikki
Hyvin tyytyväinen	74	31	17	30
Melko tyytyväinen	26	61	58	59
Vaikea sanoa	-	6	13	7
Melko tyytymätön	-	2	12	4
Hyvin tyytymätön	-	-	1	0
Kaikki Lkm	100 (23)	100 (359)	100 (133)	100 (515)

LIITE IVd

Eläkkeelle sopeutuminen ja hyvinvointitekijöiden muutosten korre-
laatiot

YVE-eläkeläiset 55-64v

	E72D	E73D	E74D	E75D
E57D	0.17736 0.0001 522	0.14766 0.0007 522	0.13265 0.0024 522	0.27600 0.0001 522
E58D	0.15761 0.0003 525	0.06370 0.1450 525	0.14379 0.0010 525	0.36663 0.0001 525
E62D	0.16227 0.0002 525	0.21897 0.0001 525	0.08682 0.0468 525	0.39639 0.0001 525
E63D	0.13408 0.0021 525	0.16485 0.0001 525	0.23391 0.0001 525	0.30845 0.0001 525
E72D	1.00000 0.0 525	0.15382 0.0004 525	0.00628 0.8858 525	0.15595 0.0003 525
E73D	0.15382 0.0004 525	1.00000 0.0 525	-0.00903 0.8365 525	0.23890 0.0001 525
E74D	0.00628 0.8858 525	-0.00903 0.8365 525	1.00000 0.0 525	0.26345 0.0001 525
E75D	0.15595 0.0003 525	0.23890 0.0001 525	0.26345 0.0001 525	1.00000 0.0 525

Muuttujat:

E57D = Työnjättämisen tunne

E58D = Eläkkeelle siirtymisen tunne

E62D = Mieliäily elämäntilanteesta

E63D = Eläkkeelläolo verrattuna odotuksiin

E72D = Taloudellisen toimeentulon muutos

E73D = Terveystilan muutos

E74D = Ihmissuhteiden muutos

E75D = Mieliäily muutos

LIITE Va
 Ehdollinen työnjatkohalukkuus työnjättämisen tunteen mukaan (%)
 YVE-eläkeläiset 55-64v

	Työnjättämisen tunne					Kaikki
	Hyvin help- poa	Melko help- poa	Vaikea sanoa	Melko vaike- aa	Hyvin vaike- aa	
Ehdollinen työhalu						
Ei olisi ollut halukas millään ehdolla	70	61	64	46	53	63
Olisi ollut halukas jollain ehdolla	30	39	36	54	47	37
Kaikki Lkm	100 (230)	100 (185)	100 (36)	100 (56)	100 (15)	100 (522)

LIITE Vb
 Ehdollinen työnjatkohalukkuus eläkkeelle siirtymisen tunteen
 mukaan (%)
 YVE-eläkeläiset 55-64v

Eläkkeelle siirtymisen tunne

	Hyvin miel- lyttä- vää	Melko miel- lyttä- vää	Vaikea sanoa	Melko epämiel- lyt- tävä	Hyvin epämiel- lyt- tävä	Kaikki
Ehdollinen työhalu						
Ei olisi ollut halukas millään ehdolla	72	58	62	35	40	63
Olisi ollut halukas jollain ehdolla	28	42	38	65	60	37
Kaikki Lkm	100 (243)	100 (190)	100 (56)	100 (26)	100 (5)	100 (520)

LIITE Vc

Ehdollinen työnjatkohalukkuus hyvinvointitekijöiden muutoksen mukaan (%)

YVE-eläkeläiset 55-64v

Taloudellinen toimeentulo

	Muuttu- nut parem- maksi	Pysy- nyt saman- laise- na	Muut- tunut huonom- maksi	Kaikki
Ehdollinen työhalu				
Ei olisi ollut halukas millään ehdolla	64	67	61	63
Olisi ollut halukas jollain ehdolla	36	33	39	37
Kaikki Lkm	100 (11)	100 (189)	100 (312)	100 (512)

Terveydentila

	Muuttu- nut parem- maksi	Pysy- nyt saman- laise- na	Muut- tunut huonom- maksi	Kaikki
Ehdollinen työhalu				
Ei olisi ollut halukas millään ehdolla	54	67	66	64
Olisi ollut halukas jollain ehdolla	46	33	34	36
Kaikki Lkm	100 (127)	100 (286)	100 (100)	100 (513)

LIITE Vc (Jatko)

Ehdollinen työnjatkohalukkuus hyvinvointitekkijöiden muutoksen mukaan (%)

YVE-eläkeläiset 55-64v

Ihmissuhteet

	Muuttu- nut parem- maksi	Pysy- nyt saman- laise- na	Muut- tunut huonom- maksi	Kaikki
Ehdollinen työhalu				
Ei olisi ollut halukas millään ehdolla	58	65	57	64
Olisi ollut halukas jollain ehdolla	42	35	43	36
Kaikki Lkm	100 (77)	100 (397)	100 (23)	100 (497)

Mieliala

	Muuttu- nut parem- maksi	Pysy- nyt saman- laise- na	Muut- tunut huonom- maksi	Kaikki
Ehdollinen työhalu				
Ei olisi ollut halukas millään ehdolla	63	68	37	64
Olisi ollut halukas jollain ehdolla	37	32	63	36
Kaikki Lkm	100 (231)	100 (237)	100 (38)	100 (506)

LIITE Vd

Ehdollinen työnjatkohalukkuus terveydentilan mukaan (%)

YVE-eläkeläiset 55-64v

	Terveydentila			Kaikki
	Hyvä	Kohta- lainen	Huono	
Ehdollinen työhalu				
Ei olisi ollut halukas millään ehdolla	50	62	71	63
Olisi ollut halukas jollain ehdolla	50	38	29	37
Kaikki	100 (50)	100 (341)	100 (129)	100 (520)

LIITE Ve

Työntekohalukkuus hyvinvointitekijöiden muutoksen mukaan (%)
 YVE-eläkeläiset 55-64v

Taloudellinen toimeentulo

	Muut- tunut parem- maksi	Pysy- nyt saman- laise- na	Muut- tunut huono- mmaksi	Kaikki
Työntekohaluk- kuus				
Kyllä	-	4	15	11
Vaikea sanoa	18	23	26	25
Ei	82	73	59	64
Kaikki	100	100	100	100
Lkm	(11)	(188)	(311)	(510)

Terveystilan muutos

	Muut- tunut parem- maksi	Pysy- tyt saman- laise- na	Muut- tunut huono- mmaksi	Kaikki
Työntekohaluk- kuus				
Kyllä	16	10	7	11
Vaikea sanoa	29	24	17	24
Ei	55	66	76	65
Kaikki	100	100	100	100
Lkm	(126)	(285)	(100)	(511)

LIITE Ve (Jatko)

Työntekohalukkuus hyvinvointitekiäjien muutoksen mukaan (%)
 YVE-eläkeläiset 55-64v

Ihmissuhteiden muutos

	Muut- tunut parem- maksi	Pysy- nyt saman- laise- na	Muut- tunut huono- mmaksi	Kaikki
Työntekohaluk- kuus				
Kyllä	16	10	22	11
Vaikea sanoa	18	24	39	24
Ei	66	66	39	65
Kaikki	100	100	100	100
Lkm	(76)	(396)	(23)	(495)

Mielialan muutos

	Muut- tunut parem- maksi	Pysy- nyt saman- laise- na	Muut- tunut huono- mmaksi	Kaikki
Työntekohaluk- kuus				
Kyllä	10	9	29	11
Vaikea sanoa	22	25	34	24
Ei	68	66	37	65
Kaikki	100	100	100	100
Lkm	(230)	(237)	(38)	(505)

LIITE Vf

Työntekohalukkuus tärkeimmän eläkkeelle siirtymisen syyn mukaan (%)

YVE-eläkeläiset 55-64v

Tärkein eläkkeelle siirtymisen syy luokiteltuna

Työntekohalukkuus	Henkisesti raskasta tai hankalat ihmis-suhteet		Huono terveys	Ruumiillisesti raskasta	Työn muutokset ja autoaatio	Työttömyys tai sen pelko	Muu syy	Kaikki
Kyllä	15	9	14	33	14	8	11	
Vaikea sanoa	28	23	23	28	43	17	24	
Ei	57	68	63	39	43	75	65	
Kaikki Lkm	100 (40)	100 (328)	100 (44)	100 (18)	100 (14)	100 (12)	100 (456)	

Liite VI

Osaraportissa käytetyt kyselylomakkeiden kysymykset

YVE-ELÄKELÄISTEN LOMAKE

1. Mitä ansiotyötä teitte viimeksi ennen eläkkeelle siirtymistänne?

(Mainitkaa ammattinimikkeenne mahdollisimman tarkasti)

2. Missä ammatissa olette toimineet pisimpään?
(Jos olette toimineet pisimpään kotiäitinä, merkitkää sekin tähän kohtaan)
-

3. Kauanko olitte kaikkiaan työelämässä ennen eläkkeelle siirtymistänne?
(Työssäolovuodet lasketaan 15 ikävuodesta lähtien)

_____ vuotta

4. Kuinka paljon olitte poissa työstä sairauden takia eläkkeelle siirtymistänne edeltäneiden 12 kuukauden aikana?

1. olin poissa sairauden takia koko ajan
2. olin poissa yhteensä noin _____ päivää
3. minulla ei ollut yhtään sairauspoissaoloja
4. en ollut lainkaan työssä eläkkeelle siirtymistä edeltäneiden 12 kuukauden aikana

5. Kuvailkaa seuraavien asioiden avulla työtä, jota teitte ennen eläkkeelle siirtymistänne (Ympyröikää jokaisen kohdalla "kyllä " tai "ei ")
	kyllä	ei
* ruumiillisesti raskasta	1	2
* henkisesti raskasta	1	2
* kiireistä	1	2
* yksitoikkoista	1	2
* tehtävät ja vastuu selkeästi määriteltyjä	1	2
* ATK:ta tai muuta automaatiota hyödyntävää	1	2
* näppäryyttä tai erityistä huolellisuutta
vaativaa	1	2
* uusien asioiden oppimista edellyttävää . .	1	2
* likaista, pölyistä, meluisaa tai
työympäristö muuten epämiellyttävä	1	2
* vuorotyö tai muuten hankala työaika . . .	1	2
* urakkapalkkaus	1	2
* mahdollisuus säädellä työtehtäviä tai
osallistua työn suunnitteluun	1	2
* työn määrä, tehtävien laatu tai
työmenetelmät nopeasti muuttuvia	1	2
* irtisanomisen tai pakkolomautuksen uhka	1	2

7. Mitkä seikat vaikuttivat eläkkeelle siirtymiseen?
(Ympyröikää seuraavista kohdista tärkeimmät)

1. työ oli ruumiillisesti liian raskasta
2. työ oli henkisesti liian raskasta
3. hankalat ihmissuhteet työpaikalla
4. työn sisältö muuttui
5. työskentelytavat muuttuivat
6. automaation käyttö
7. työttömyyden pelko
8. työttömyys
9. työnantaja kehotti hakemaan eläkettä
10. työtoverit kehottivat hakemaan eläkettä
11. huono terveydentila
12. puoliso oli jo eläkkeellä
13. puolison tai jonkun muun lähiomaisen hoitaminen
14. vapaa-aika ja harrastukset
15. lähimmät ystävät jo eläkkeellä
16. muu syy, mikä? _____

8. Mikä kysymyksessä 7 luetelluista seikoista oli kaikkein tärkein eläkkeelle siirtymiseen vaikuttanut syy?

11. Olisitteko ollut halukas jatkamaan työntekoa eläkkeelle siirtymisen sijasta?
(Ympyröikää jokaisen kohdalla "kyllä " tai "ei ")
kyllä ei

* jos Teille olisi järjestetty terveydentilaa edistävää kuntoutusta 1 2

* jos Teille olisi järjestetty koulutusta 1 2

* jos ulkoisia työolosuhteitanne (esim. likaisuus, pölyisyys, meluisuus jne.) olisi parannettu 1 2

* jos työtehtäviänne olisi kevennetty tai muulla tavalla muutettu 1 2

* jos työaikaanne olisi lyhennetty tai järjestetty muulla tavalla sopivammaksi 1 2

* kokonaan toisessa työssä samalla työnantajalla 1 2

* kokonaan toisessa työpaikassa 1 2

* jonkin muun järjestelyn avulla, millaisen? _____

12. Osa-aikaeläke tarkoittaa lyhennettyä työaikaa yhdistettynä osaeläkkeeseen. Olisitteko ollut valmis tällaiseen järjestelyyn?

1. kyllä, missä iässä? _____
2. ei
3. vaikea sanoa

14. Miltä työnne jättäminen Teistä tuntui? Oliko se

1. hyvin vaikeaa
2. melko vaikeaa
3. melko helppoa
4. hyvin helppoa
5. vaikea sanoa

15. Miltä eläkkeelle siirtyminen mielestänne tuntui? Oliko se

1. hyvin miellyttävää
2. melko miellyttävää
3. melko epämiellyttävää
4. hyvin epämiellyttävää
5. vaikea sanoa

16. Siirryttekö mielestänne eläkkeelle sopivan ikäisenä?

1. kyllä
2. ei, minulle sopiva ikä olisi ollut _____ vuotta

17. Millaiseksi arvioitte nykyisen terveydentilanne?

1. erittäin hyvä
2. melko hyvä
3. kohtalainen
4. melko huono
5. erittäin huono

18. Mitä mieltä olette elämäntilanteestanne nykyisin eläkkeellä ollessanne? Oletteko

1. hyvin tyytyväinen
2. melko tyytyväinen
3. melko tyytymätön
4. hyvin tyytymätön
5. vaikea sanoa

19. Onko eläkkeelläolo sellaista, kuin työssä ollessanne kuvittelitte?

1. parempaa
2. samanlaista
3. huonompaa
4. vaikea sanoa

20. Mikä on siviilisäätynne?

1. naimaton
2. naimisissa tai avoliitossa
3. eronnut tai asumuserossa
4. leski

21. Mikäli olette naimisissa tai avoliitossa, onko puolisonne

1. työsuhteessa tai yrittäjänä
2. eläkkeellä, vuodesta 19__ lähtien
3. työttömänä
4. perheenemäntänä
5. muusta syystä poissa työelämästä
6. en ole naimisissa tai avoliitossa

22. Onko Teillä mielestänne nyt eläkkeellä ollessanne riittävästi toimintaa ja tekemistä?

1. kyllä
2. ei

23. Teettekö tällä hetkellä jonkinlaista ansiotyötä?

1. kyllä, minkälaista? _____
-

2. ei

25. Olisitteko halukas tekemään jotain ansiotyötä tai lisäämään tämänhetkistä työpanostanne?

1. kyllä
2. ei
3. vaikea sanoa

26. Ovatko seuraavat asiat muuttuneet Teidän kohdallanne eläkkeelle siirtymisen jälkeen?
(Ympyröikää jokaisen kohdalla mielipiteenne mukainen numero)

	muuttunut paremmaksi	pysynyt samanlaisena	muuttunut huonommaksi
* taloudellinen toimeentulo	1	2	3
* terveydentila	1	2	3
* ihmissuhteet	1	2	3
* mieliala	1	2	3

27. Mihin näistä tuloluokista kuulutte, kun Teidän ja puolisonne käteenjäävät tulot (nettotulot) kuukaudessa lasketaan yhteen?

1. alle 3 000 mk
2. 3 000 mk - 3 999 mk
3. 4 000 mk - 4 999 mk
4. 5 000 mk - 6 999 mk
5. 7 000 mk - 8 999 mk
6. 9 000 mk - 10 999 mk
7. 11 000 mk - 12 999 mk
8. 13 000 mk - 14 999 mk
9. 15 000 mk - 19 999 mk
10. 20 000 mk tai yli

28. Pidättekö taloudellista toimeentuloanne tällä hetkellä

1. hyvänä
2. kohtalaisena
3. huonona

29. Olisitteko eläkkeelle siirtymisenne yhteydessä tarvinnut enemmän tietoja seuraavista asioista?

(Ympyröikää jokaisen kohdalla "kyllä " tai "ei ")
kyllä ei

* eläkevaihtoehtoista eli eri
mahdollisuuksista siirtyä eläkkeelle . . . 1 2

* eläkkeenne määrästä 1 2

* työntekomahdollisuuksista eläkkeellä
oltaessa 1 2

* jostain muusta eläkkeelle siirtymiseen liittyvästä asiasta,
mistä?

TYÖSSÄKÄYVIEN LOMAKE

2. Mikä on nykyinen ammattinne tai ammatti missä olette viimeksi työskennellyt?
(Mainitkaa ammattinimikkeenne mahdollisimman tarkasti)
-

18. Millaiseksi arvioitte nykyisen terveydentilanne?

1. erittäin hyvä
2. melko hyvä
3. kohtalainen
4. melko huono
5. erittäin huono

19. Mitä mieltä olette elämäntilanteestanne nykyisin? Oletteko

1. hyvin tyytyväinen
2. melko tyytyväinen
3. melko tyytymätön
4. hyvin tyytymätön
5. vaikea sanoa

20. Mikä on siviilisäätynne?

1. naimaton
2. naimisissa tai avoliitossa
3. eronnut tai asumuserossa
4. leski

22. Onko Teillä mielestänne vapaa-aikananne riittävästi toimintaa ja tekemistä?

1. kyllä
2. ei

25. Tiedättekö mielestänne tarpeeksi seuraavista eläkkeelle siirtymiseen liittyvistä asioista?

(Ympyröikää jokaisen kohdalla "kyllä " tai "ei ")
kyllä ei

* eläkevaihtoehtoista eli eri
mahdollisuuksista siirtyä eläkkeelle 1 2

* tulevan eläkkeenne määrästä 1 2

* työntekomahdollisuuksista eläkkeellä
oltaessa 1 2

* haluaisin lisätietoja jostain muusta eläkkeelle
siirtymiseen liittyvästä
asiasta, mistä? _____
